

RAUMAN KESKUSTAAJAMAN KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS

Osa 1: Alueen yleinen kehityshistoria

Pekka Piiparinen 2014

Satakunnan Museo

SISÄLLYS

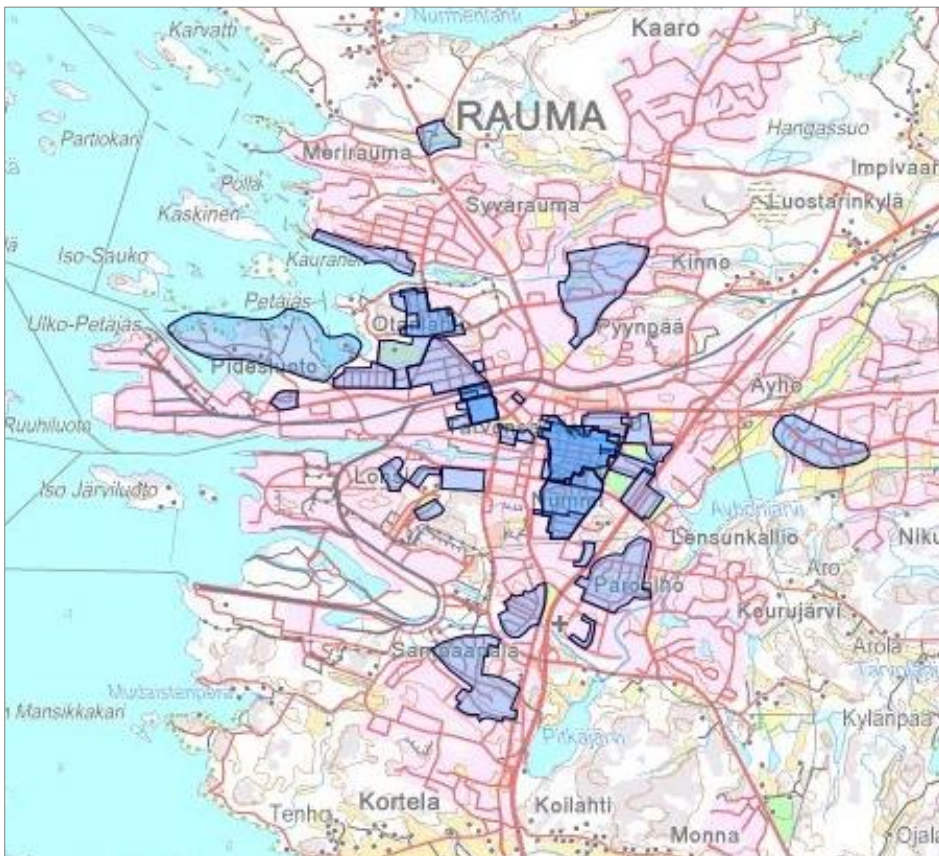
1. JOHDANTO	3
2. ALUEEN LUONNE JA KAUPUNKIKUVA	4
3. AIEMMAT INVENTOINNIT JA ARVOTUKSET	
3.1. Aiemmat inventoinnit	6
3.2. Maakunnallisesti tai valtakunnallisesti merkittävät yksittäiset rakennukset	8
3.3. Rauman keskustaajaman kulttuuriympäristöt	14
4. RAKENNETUN YMPÄRISTÖN HISTORIAA	
4.1. Suunnittelutoimet 1800- ja 1900-luvun taitteessa	17
4.2. Kaupunkisuunnittelu toiseen maailmansotaan saakka	22
4.3. Suunnittelua suurten väestönkasvun vuosikymmeninä	25
4.4. Uusi liikekeskusta ja kantakaupunki	30
4.5. Julkiset alueet ja rakennukset	38
4.6. Puistot ja vapaa-ajalueet	44
4.7. Liikenne ja infrastruktuuri	47
4.8. Satama ja teollisuusalueet	48
5. YHTEENVETO	57
6. LÄHTEET	58

1. JOHDANTO

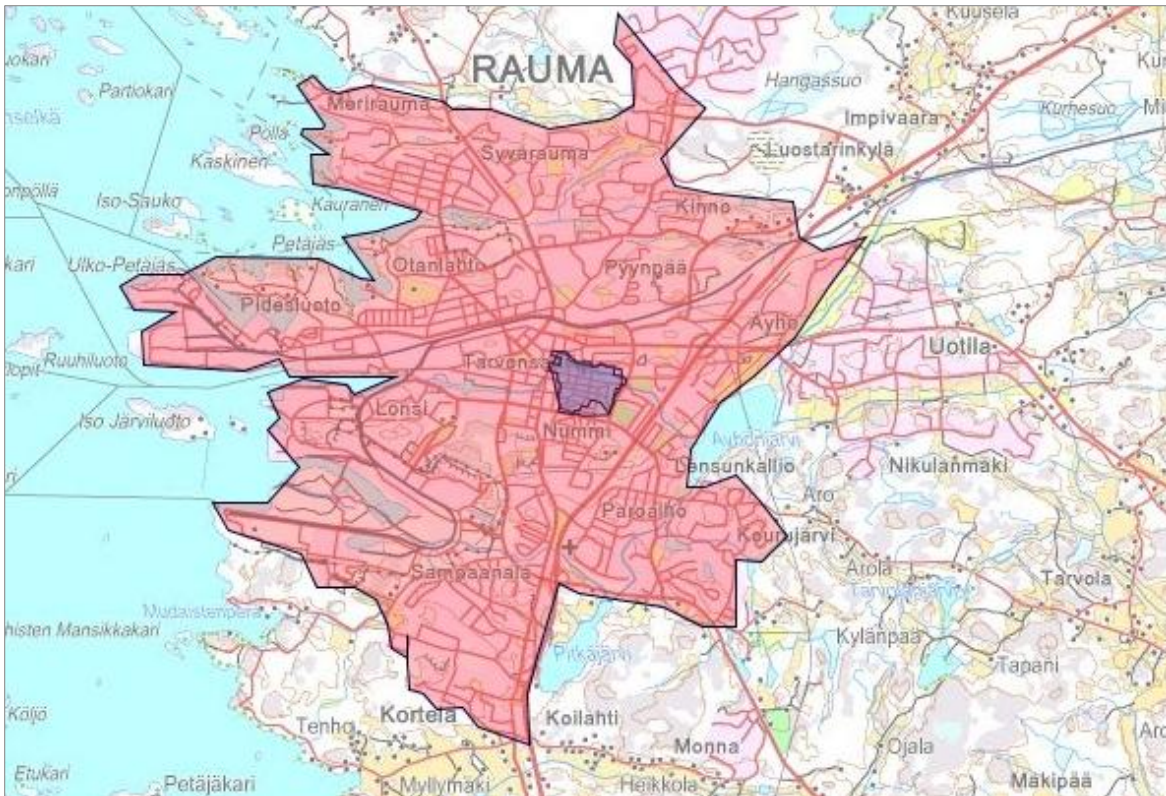
Rauman keskustaajaman kulttuuriympäristöselvitys liittyy Rauman kaupungin yleiskaavatyöhön. Rauman kaupungin Satakunnan Museolta tilaaman selvityksen teki FM Pekka Piiparinen kesällä 2014. Selvitystyö kesti 2,5 kuukautta. Selvitystyötä ohjasi työryhmä, joka kokoontui kaksi kertaa. Ryhmään kuuluivat:

Kaupunkisuunnittelupäällikkö Juha Eskolin, Rauman kaupunki
 Kaavoitusarkkitehti Mervi Tammi, Rauman kaupunki
 Kaavoitusarkkitehti Outi Virola, Rauman kaupunki
 Ylitarkastaja Tuomo Knaapi, Varsinais-Suomen ELY-keskus
 Yksikön päällikkö Anna-Leena Seppälä, Varsinais-Suomen ELYkeskus
 Rakennustutkija Liisa Nummelin, Satakunnan Museo
 Projektitutkija Pekka Piiparinen, Satakunnan Museo

Selvityksen tarkoituksena on koota yhteen ja antaa kokonaiskäsitys Rauman keskustaajaman suunnitteluhistoriasta sekä luetteloida keskustaajaman paikallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Lisäksi raporttiin on koottu tiedot selvitysalueen maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittävistä kulttuuriympäristöistä, jotka on luetteloitu Satakuntaliiton teettämässä Satakunnan rakennusperintö 2005 -selvityksessä ja/tai Museoviraston laatimassa RKY 2009 -inventoinnissa. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen aluerajauksiin ja tietoihin on esitetty kuntakaavoituksen kaipaamia pienimuotoisia täsmennyksiä ja tarkistuksia sekä joidenkin kohteiden osalta muutosesityksiä seuraavaa inventointityötä varten. Selvitykseen liittyy myös arvoalueita koskevia toimenpidesuosituksia liittyen alueiden muutoksensietokykyyn.

Keskustaajamanvaltakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt. Kartta Pakki -tietokanta.

Rauman keskusta-alueen selvitysalue. Alueeseen ei kuulu Vanha Rauma. Kartta Pakki-tietokanta

Selvitysalue käsittää Rauman keskustaajaman asemakaavoitetun alueen rajautuen pohjoisessa Meri-Rauman pohjoisosasta Pohjoiskehälle ja sieltä Paloahteen ja Kinnon alueille. Idässä rajana on Äyhö, Äyhöjärvi ja Kourujärvi. Etelässä rajan muodostaa Sampaanala. Lännessä selvitysalueeseen kuuluvat keskustaajaman alueella olevat ranta-alueet, kuten satama, Petäjäs, Poroholma ja Fåfängas. Vanha Rauma on rajattu tämän selvityksen ulkopuolelle. Ajallisesti tarkastellaan Rauman kaupungin rakennettua ympäristöä pääasiassa 1970-luvulle saakka. Rauman kaupungin asemakaavoitettu alue alkoi laajentua 1800-luvun lopulla, joka on myös tämän selvityksen ajallinen alkupiste.

2. ALUEEN LUONNE JA KAUPUNKIKUVA

Rauma on ollut pitkään selkeästi Porin jälkeen Satakunnan kakkoskaupunki eikä näin ollen Raumasta ei ole muodostunut vahvaa alueellista keskusta. Esimerkiksi vuoden 1969 yleiskaava toteaa, että ”Rauman kaupungilla on oma suppea vaikutusalueensa, joka kuuluu osana laajempaan Satakunnan talousalueeseen.”¹ Teoksessaan ”Rauma – Idylliä ja tehokkuutta 1875-2000” Heino kirjoittaa, että myös Rauma itse on edesauttanut kehitystä, jossa se ei välttämättä ole huomioinut kaupungin ympärillä olevia alueita. Esimerkiksi liikenteen osalta Raumalle oli aikoinaan olennaista sataman ja siihen liittyvän rautatien kehittäminen. Kun Rauma sai rautatien 1800-luvun lopulla, sitä ei suunniteltu eikä toteutettu Rauman ympäristön henkilöliikennettä silmällä pitäen vaan ennen kaikkea tavaraliikennettä varten. Kaupungin ympäristön liikenneoloja alettiin huomioida varsinkin 1950-luvulta lähtien henkilöautoistumisen myötä.²

Rauma kuuluu siis niiden suomalaisten kaupunkien joukkoon, jotka ovat sinänsä vahvoja ja perinteisiä kaupunkeja, mutta jotka eivät ole maakunnallisia tai vankkoja alueellisia keskuksia. Vastaa-

¹ Rauman yleiskaava 1969. Yhteenveto. Rauman kaupungin kaavoituksen arkisto.

² Heino 2002, 102 ja 317.

vantyyppisiä ja suurin piirtein samankokoisia kaupunkeja ovat muun muassa Porvoo, Savonlinna, Lohja, Hyvinkää ja Järvenpää. Historiansa, väkilukunsa ja kaupunkirakenteensa puolesta Rauman ehkä paras suomalainen vertailukaupunki on Porvoo, joka sekkin on peräisin keskiajalta.

Porvoo	49 109
Lohja	47 515
Kokkola	46 809
Hyvinkää	45 649
Nurmijärvi	40 750
Rauma	39 853
Järvenpää	39 633
Kajaani	37 978
Tuusula	37 958
Kirkkonummi	37 628
Savonlinna	36 624

Rauma ja joitakin asukasluvultaan saman kokoisia suomalaisia kaupunkeja. Näistä kaupungeista Porvoo lienee paras verrokki-kaupunki Raumalle. Asukasluvut 31.1.2013. Kaavio Rauman kaupungin Internetsivuilta

Rauma oli 1900-luvun alkuun saakka merenkulkuun nojautuva kaupunki, mutta teollistuminen kaupungissa alkoi kehittyä pikkuhiljaa 1800- ja 1900- lukujen taitteessa. Viimeistään toisen maailmansodan jälkeen Raumasta tuli vahva teollisuuskaupunki. Sekä satama että teollisuus näkyvät myös tämän päivän kaupungin visuaalisessa ilmeessä ja luonteessa. Sataman ja teollisuuden vaikutuksesta kaupungin ranta-alueet ovat olleet 1900-luvulla toisinaan rajujenkin muutosten piirissä ja etenkin sataman laajennusten myötä rantaviivaa on piirretty uusiksi monet kerrat. Tämä on eräs Rauman keskustaajaman erityispiirre.

Teollisuuden kasvamiseen liittyvät monet Rauman asuinalueet. Osin teollisuusyhtiöiden tuottamien laajojen asuinalueiden ansiosta Rauma on säilyttänyt useilla asuinalueilla poikkeuksellisen yhtenäiset ilmeensä. Osin yhtenäisyys johtuu kaupungin omasta aktiivisesta toiminnasta. Myös asuinalueiden ajalliset kerrostumat ovat vahvat: Raumalla voi tutustua asuinalueisiin 1800- ja 1900-lukujen taitteesta lähtien. Näin Rauma antaa hyvän kuvan maamme asuinalue suunnittelusta ja -arkkitehtuurista hyvinkin pitkällä aikajänteellä.

Arkkitehtonisesti Rauman keskustaajama on Suomen oloissa poikkeuksellinen, sillä kaupungin rakennettu ympäristö antaa katkeamattoman läpileikkauksen maamme arkkitehtuurista 1700-luvun alusta aina uudelle vuosituhanneelle saakka. Kaupungin rakennuksia ovat olleet suunnittelemassa monet maamme tunnetut arkkitehdit, joiden kädenjälki näkyy Raumalla yleensä laadukkaassa rakennussuunnittelussa. Rauman vanhin rakennus on 1500-luvulta oleva Pyhän ristin kirkko. Tuoreinta laadukasta arkkitehtuuria ovat muun muassa Kanaalin varrella sijaitseva kirjastorakennus ja valtion virastotalo.

Rauman kaupunkialue on kaupunkirakenteeltaan tiivis, mutta sen sisällä on monenlaisia kaupunkimaisia alueita ja tiloja. Vanha Rauma muodostaa tunnetuimman urbaanin alueen, mutta myös uusi liikekeskusta ja III kaupunginosassa Syväraumankatu omaavat myös hyvin kaupunkimaista ilmettä. Myös asuinalueilla voi tavata monumentaalista ja kaupunkimaista rakennetta, kuten esimerkiksi Sinisaarella, Sampaanalassa, Syväraumalla ja Vanhan Rauman kupeessa puretun nahkatehtaan alueella. Monumentaalista rakennettua ympäristöä löytyy myös teollisuuden piiristä, ennen kaikkea UPM-Kymmene Oyj:n alueelta sekä satamasta.

Urbaania kaupunkitilaa III kaupunginosassa Urheilukadun ja Syväraumankadun risteysalueella. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

3. AIEMMAT INVENTOINNIT JA ARVOTUKSET

3.1. Aiemmat inventoinnit

Gardberg ja Helenelund inventoivat Vanhaa Raumaa vuosina 1950-1951. Inventointi käsitti parisenkymmentä kiinteistöä.³ Seuraava Vanhaa Rauman inventointi toteutettiin 1960-luvun lopun yleiskaavatyön yhteydessä. Aloitteen inventoinnista Muinaistieteelliselle toimikunnalle (vuodesta 1972 Museovirasto) teki Rauman asemakaava-arkkitehti Reino Joukamo ja toteutti Pekka Kärki. Inventointi tarkoitettiin samalla Vanhan Rauman suojeluohjelmaksi. Itse rakennusten inventointitiedot olivat ajan hengen mukaisesti melko niukat.⁴ Inventointeja täydennettiin vuosina 1974 ja 1975.⁵ Muinaistieteellisen toimikunnan aktiivisuutta Vanhaa Raumaa kohtaan osoittaa myös sen vuonna 1971 julkaisema teos ”*Rauma: Vanhan kaupungin inventoinnin sekä taiteellinen ja historiallinen arviointi*”.⁶

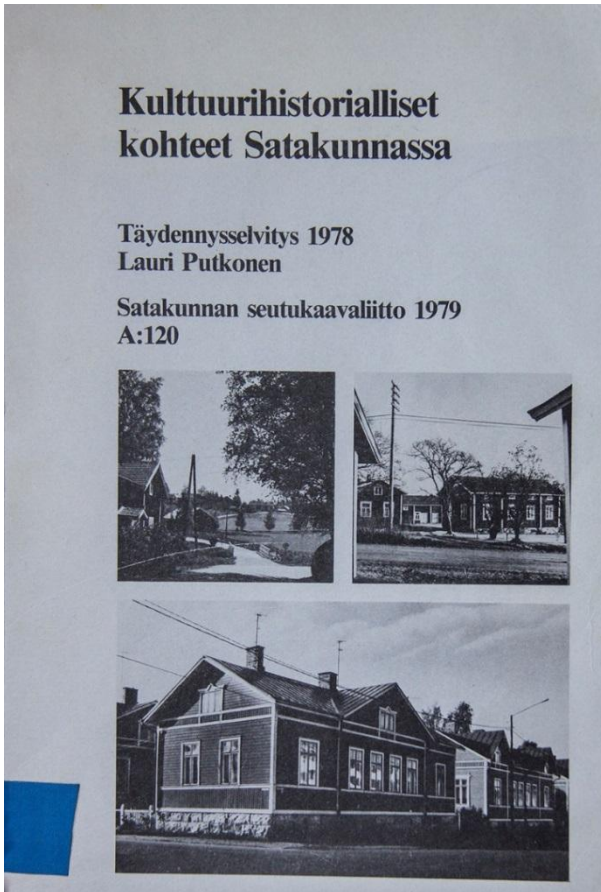
Lukuun ottamatta Vanhaa Raumaa kaupungin arvoalueet käsiteltiin ensimmäisen kerran 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa. Vuonna 1978 Satakunnan seutukaavaliitto teetti seutukaavaa varten kulttuurihistoriallisten kohteiden selvityksen. Rauman osalta selvityksen tekijänä oli Hannu Luotonen. Vuonna 1983 Rauman kaupunki toteutti useille historiallisille alueille korjaus- ja rakentamispohjeistuksen. Myös jälkimmäinen sisälsi uusia tietoja asuinalueista.

³ Hanna-Leena Salmisen sähköposti Pekka Piipariselle 25.8.2014.

⁴ Rauman kaupungin yleiskaava 1969. Rauman kaupungin kaavoituksen arkisto.

⁵ Vanhan Rauman asemakaavan muutosehdotus ja rakentamista ohjaava kokonaissuunnitelma. 1980.

⁶ Kärki 1971.

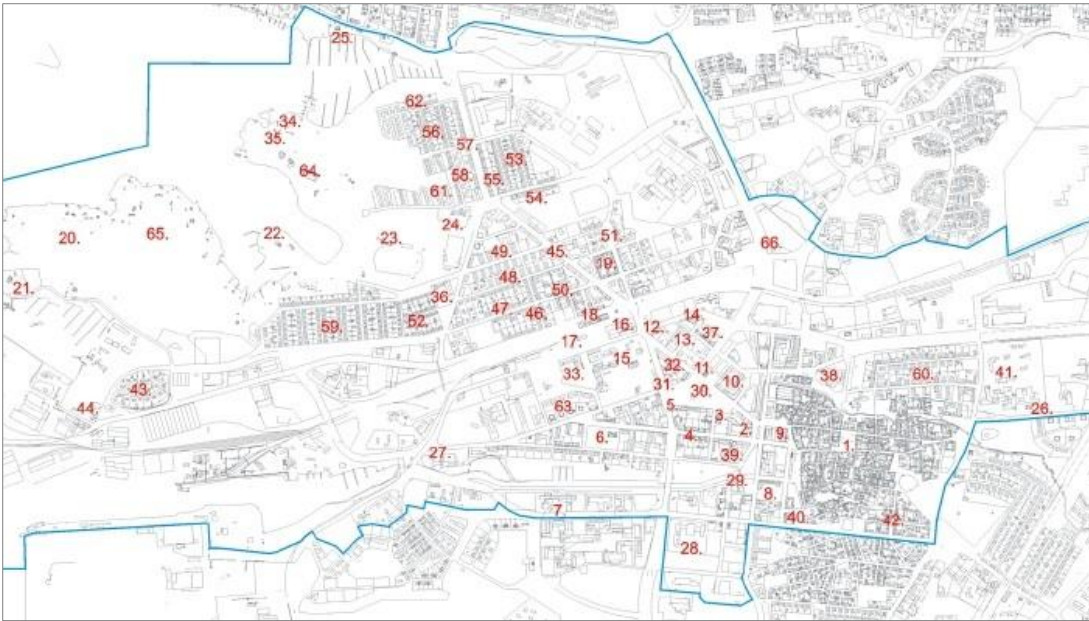

Vuoden 1978 Kulttuurihistorialliset kohteet Satakunnassa selvitykseen inventoinnin Rauman osalta laati Hannu Luotonen. Aikakauden huomioon ottaen inventointi oli ansiokas. Myöhemmät maakunnalliset kulttuuriympäristöselvitykset (Satakunnan rakennusperintö 1990 ja Satakunnan rakennusperintö 2005) ovat pohjautuneet 1978 tietoihin.

Seuraava seutukaavaliiton inventointi toteutettiin 1980- ja 1990-lukujen taitteessa ja se julkaistiin vuonna 1990 ”Satakunnan rakennusperinne” -julkaisuna. Inventoinnissa monet rakennukset saivat huomattavan määrän uusia tietoja. Maakunnallisesti merkittäviksi kohteiksi otettiin uusia rakennuksia ja alueita. Tämän jälkeen maakunnallisesti arvokkaita rakennuksia ja alueita kartoitettiin Satakunnan rakennusperintö 2005 –hankkeessa. Inventoinnit tekijänä oli Lauri Putkonen.

Vuoden 2003 Rauman keskustan osayleiskaavan yhteydessä tehtiin yleispiirteinen rakennusinventointi, joskin Vanha Rauma katsottiin jo ”tutkituksi perusteellisesti”. Rakennusinventoinnin tekijänä oli arkkitehtiyltioppilas Maren Nielsen. Inventoinnissa listattiin osayleiskaava-alueen merkittävimmät rakennukset ja rakennetut ympäristöt. Inventointiraportin laati kaavoitusarkkitehti Mervi Tammi ja kohteiden arvotus toteutettiin kollektiivisesti: Tammen lisäksi työssä olivat mukana museonjohtaja ja kaavoitustoimen henkilöstöä.⁷ Inventointi tuotti runsaasti uusia tietoja raumalaisista kulttuuriympäristöistä ja rakennusperinnöstä.

⁷ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003. Rauman kaupungin kaavoitus.

Osayleiskaavaan liitetyt merkittävät rakennukset ja rakennetut ympäristöt. Kartta Rauman kaupungin kaavoituksen arkisto.

3.2. Maakunnallisesti tai valtakunnallisesti merkittävät yksittäiset rakennukset

Alla esitetään Satakunnan rakennusperintö 2005 -selvityksen yksittäiset kohteet erillisenä luettelona. Ne ovat kaikki vähintään maakunnallisesti merkittäviä. Monet niistä voidaan myös luokitella valtakunnallisesti merkittäviksi. Mukana ovat myös Vanhan Rauman kohteet, vaikka alue muuten onkin rajattu tämän selvityksen ulkopuolelle. Paikallisesti merkittäviä yksittäisiä rakennuksia ei käsitellä tässä selvityksessä. Kulttuuriympäristöissä on myös paljon arvokasta rakennuskantaa, joista on mainintoja tämän selvityksen aluekuvauksissa. Voidaan kuitenkin sanoa, että kaikki tässä selvityksessä esiin nostetut yksittäiset rakennukset ovat vähintään paikallisesti arvokkaita rakennuksia.

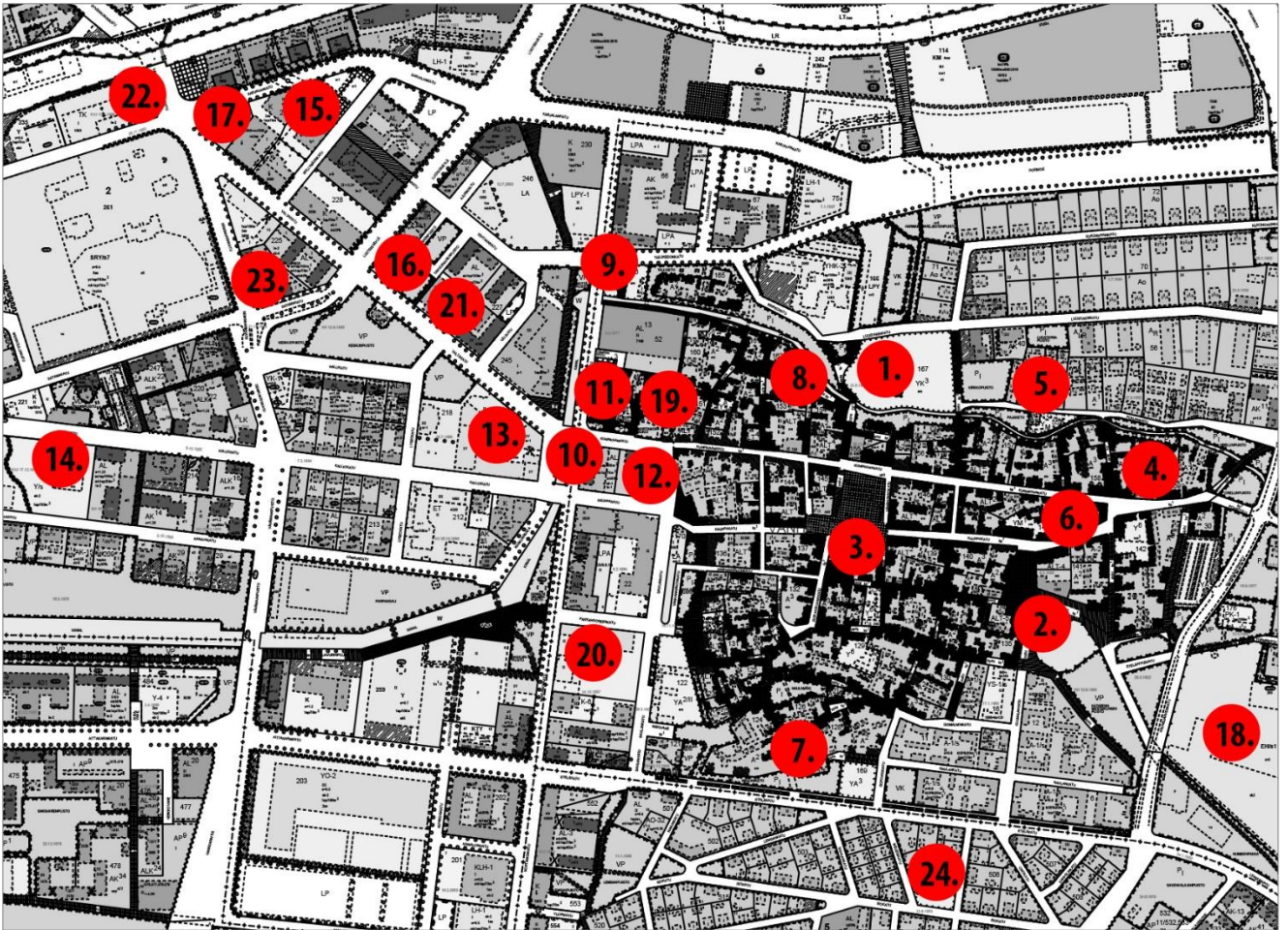
NRO.	NIMI	VALM.AIKA	KUVA
1.	Pyhän Ristin kirkko	1500-luvun alku, torni 1816	
2.	Pyhän Kolminaisuuden kirkon rauniot ja kirkkomaa	ennen vuotta 1500	

3.	Vanha Raati- huone	1776	
4.	Pinnala	1795 ja 1827	
5.	Kirsti	1700-luku	
6.	Marela	vanhimmat osat 1825	
7.	Naol	vanhimmat osat 1798	
8.	Triviaalikoulu	1827	
9.	Wännin päivä- koti	1886	
10.	Kirkkosilta, Isopoikkikadun silta ja Kivisilta		
11.	Poselli	1885	
12.	Seurahuone	1890	

13.	Kaupungintalo	1902	 A photograph of the Kaupungintalo building, a multi-story structure with a prominent, ornate tower featuring a spire and a weather vane. The building is situated in an urban environment with other buildings and trees visible in the background.
14.	Vanha merikoulu	1800-1900-lukujen taite	 A photograph of the Vanha merikoulu building, a large, light-colored structure with a prominent, rounded tower. The building is surrounded by greenery, including trees and grass, under a clear blue sky.
15.	Entinen kenkätehdas	1910	 A photograph of the Entinen kenkätehdas building, a long, multi-story brick structure with a prominent, stepped gable roof. The building is situated on a street with parked cars and a clear blue sky.

16.	Lönströmin taidemuseo	1910-luvun puoliväli	
17.	Ent. Osuuskaupan leipomo	1910-luvun puoliväli	
18.	Kordelinin kappeli	1921	
19.	Ent. elokuvateatteri	1920-luvun jälkipuolisko	
20.	Karinkoulu	1900-luvun alku/1930-luvun alku	

21.	Raumanlinna	1931	
22.	Valtakulma	1930-luvun alku	
23.	Rannanlinna	1936	
24.	Nummen päiväkoti	1950	

Rauman arvokkaat yksittäiskohteet kartalla:

1. Pyhän Ristin kirkko (1500-luvun alku, torni 1816)
2. Pyhän Kolminaisuuden kirkon rauniot ja kirkkomaa
3. Vanha Raatihuone (1776)
4. Pinnala (1795 ja 1827)
5. Kirsti (1700-luku)
6. Marela (1825 ja laajennukset 1829 ja 1891)
7. Naol (1798)
8. Triviaalikoulu, nykyinen kansalaisopisto (1827)
9. Wännin päiväkoti (1886)
10. Kirkkosilta, Isopoikkikadun silta ja Kivisilta
11. Vanha Rukoushuone, nykyinen kulttuuritalo Poselli (1885 ja laajennus 1920)
12. Seurahuone (1890)
13. Kaupungintalo (1800- ja 1900-lukujen taite, laajennus 1992)
14. Vanha merikoulu, nykyien merimuseo (1800- ja 1900-lukujen taite)
15. Entinen Satakunnan Kenkätehdas (1910)
16. Entinen Sofroffin huvila, nykyinen Lönströmin taidemuseo (1910-luvun puoliväli)
17. Entinen Osuuskaupan leipomo (1910-luvun puoliväli)
18. Kordelinin kappeli (1921)
19. Entinen elokuvateatterirakennus (1920-luvun jälkipuolisko)

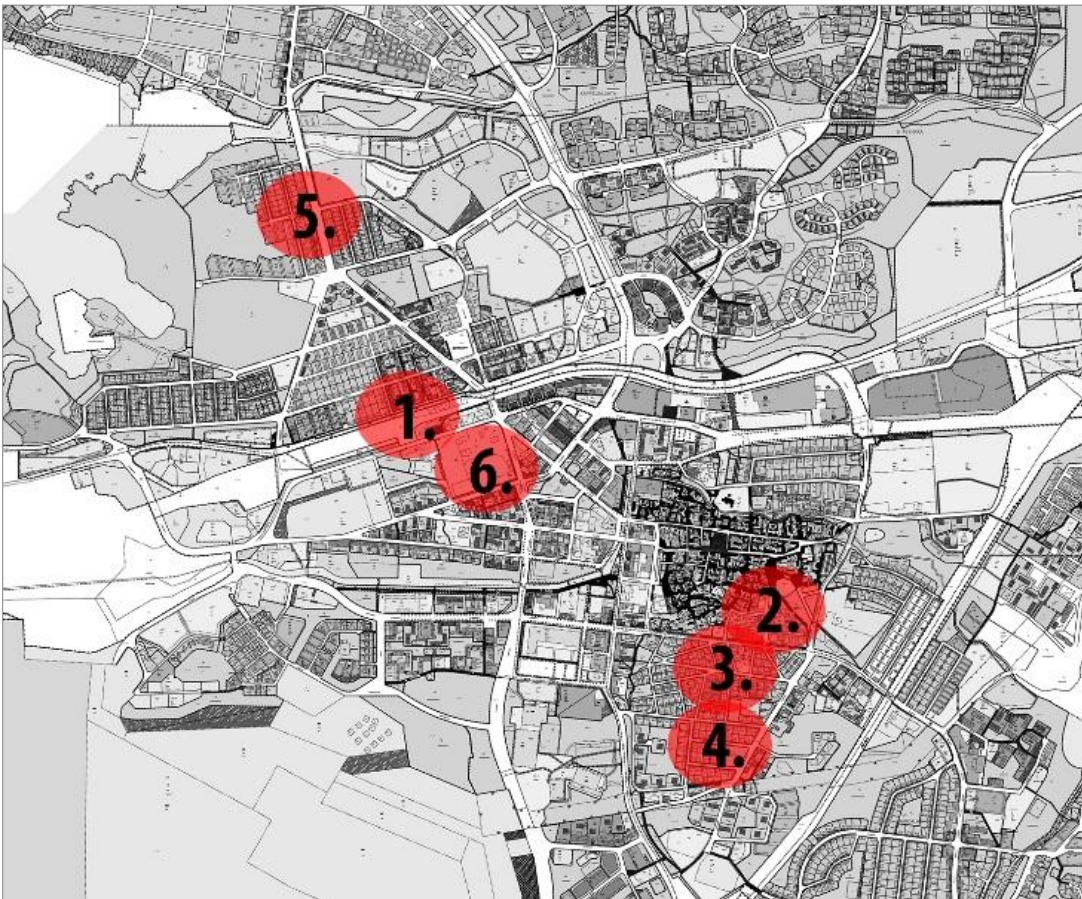
20. Karinkoulu (vanhin osa 1900-luvun alku, päämassa 1930-luvun alku)
21. Raumanlinna (1931)
22. Valtakulma (1930-luvun alku)
23. Rannanlinna (1936)
24. Nummen päiväkotikiikuri (1950)

Kartta Rauman kaupungin kaavoitus, visualisointi Pekka Piiparinen

3.3. Rauman keskustaajaman kulttuuriympäristöt

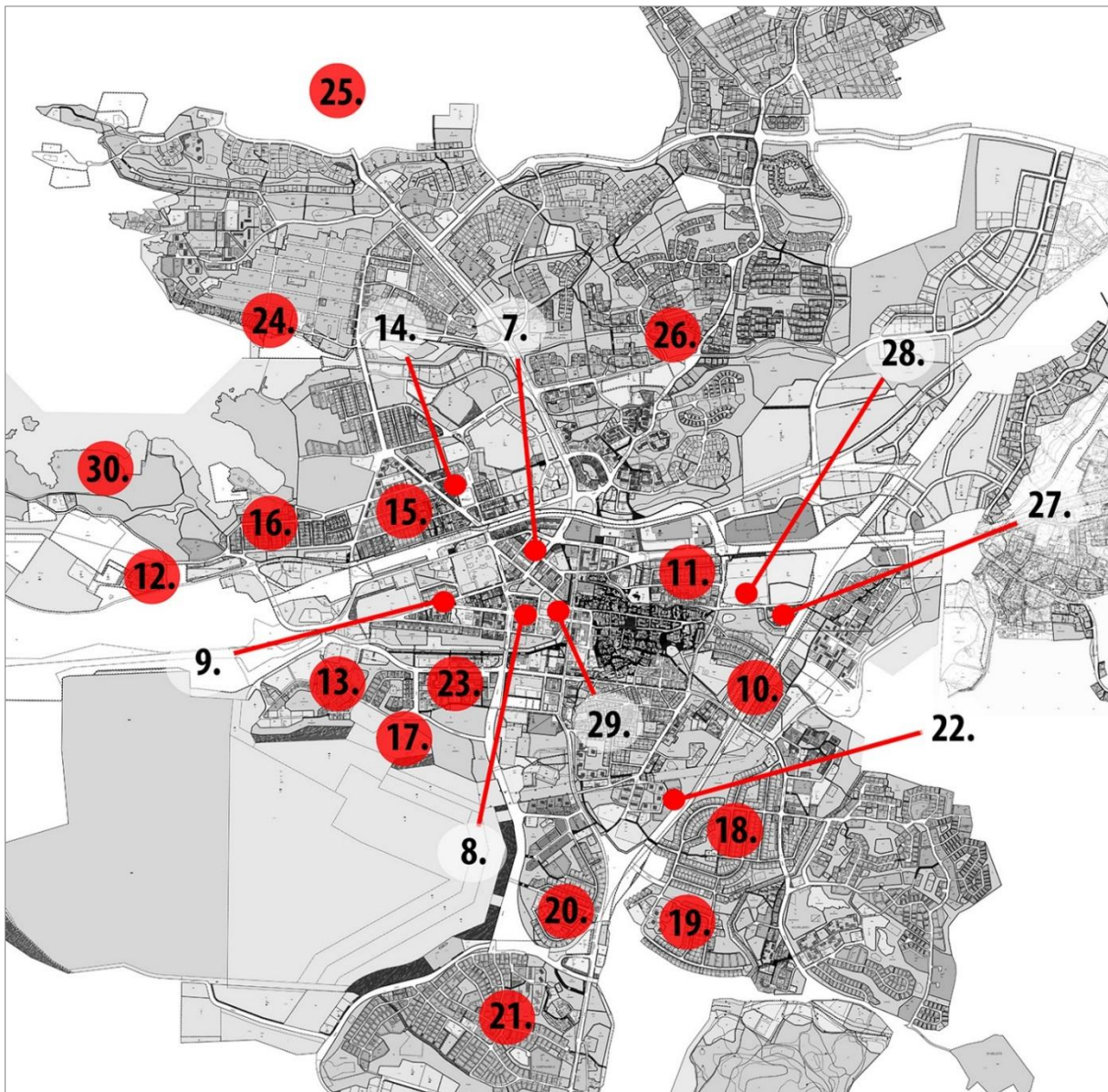
Seuraavassa esitetään listaus Rauman keskustaajaman merkittävistä kulttuuriympäristöistä. Niistä paikallisesti merkittävät alueet (24 kpl) on inventoitu tässä selvityksessä. Alueiden valinnan ovat tehneet yhdessä Pekka Piiparinen ja rakennustutkija Liisa Nummelin Satakunnan Museosta. Lisäksi luetteloon on koottu tiedot Rauman keskustaajaman maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittävistä kulttuuriympäristöistä. Maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt (24 kpl) on luetteloitu Satakuntaliiton teettämässä Satakunnan rakennusperintö 2005 -selvityksessä ja huomioitu Satakunnan maakuntakaavassa (ympäristöministeriö vahvistanut 30.11.2011) ja valtakunnallisesti merkittävät (5 kpl) Museoviraston tekemässä RKY 2009 -inventoinnissa. RKY 2009 -inventointi on valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Kunkin alueen kohdalla on mainittu sen arvoluokka. Tarkempi listaus oheistietoineen kaikista arvoalueista on selvityksen toisessa osassa (Osa 2: Arvokkaat kulttuuriympäristöt).

Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt:

1. Rauman rautatieasemansseutu (asemarakennus ja makasiinit)
2. Onnela (Rauman asuinalueet)
3. Nummi (Rauman asuinalueet)
4. Asevelikylä (Rauman asuinalueet)
5. III kaupunginosa (Rauman asuinalueet)
6. Rauman seminaari

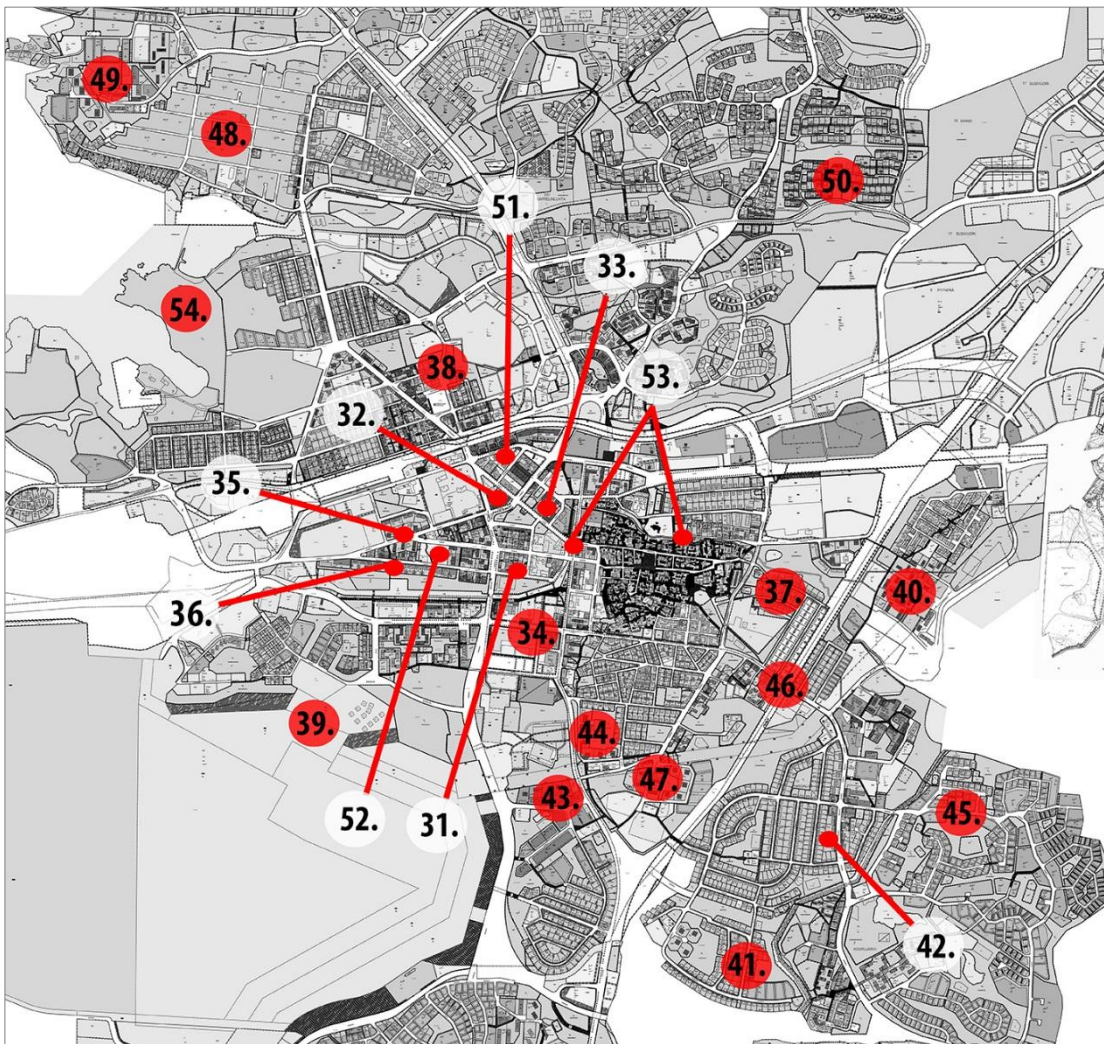
Maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt:

7. Tehtaankatu
8. Tarvonsaari (Kalliokadun puutalot kortteleissa 213 ja 219)
9. Ilvaninkadun ja Satamakadun välinen alue
10. Omakotialueet, osa E (Pormestarinhaka)
11. Kukonkarin alue
12. Komppi
13. Lonsi
14. Männistö

15. III kaupunginosa, Urheilukatu, Saaristokatu, Rauhankatu ja Rautatienkatu
16. Omakotialueet, osa D (Pidesluoto)
17. Rauma-Repolan ent. asuntoalueet, osa A ja osa B
18. Omakotialueet, osa B (Paroalhon pohjoisosa)
19. Omakotialueet, osa G (Osa Paroalhon eteläosasta)
20. Omakotialueet, osa C (Polarin eteläosa)
21. Omakotialueet, osa A (Sampaanalan pientaloalue)
22. Hirsikadun rivitaloalue
23. Sinisaaren asuntoalue
24. Syvärauma, koulut ja ympäristö (Purjentijankatu)
25. Vanha-Lahden kartano
26. Kinno ja Pikku-Kinno
27. Tornelankujan asuntoalue
28. Kuumesairaala ja aluesairaalan alue
29. Kaupungintalo (ent. WPK:n talo), (virastorakennukset korttelissa 218)
30. Petäjästen, Otalahden ja Syväraumanlahden ja lähisaaren huvilat

Paikallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt

31. *Osat kortteleista 212 ja 213*
32. *Kortteli 225*
33. *Osa korttelista 227*
34. *Aittakarinkadun ja Alfredinkadun risteysalueen puutalot*
35. *Satamakadun kerrostalot*
36. *Kanavakadun länsipään asuinkerrostalot*
37. *Korttelit 175, 110, 103, 104 (Polttimonkatu ja Tornikatu)*
38. *Kaivospuistontien alue*
39. *Metsäteollisuuden yhdyskunta*
40. *Lajon kerrostaloalue*
41. *Paroalhon eteläosan 1960-luvun alueet*
42. *Monnankadun 1970-luvun kerrostalot*
43. *Polarin 1970-luvun kerros- ja rivitalot*
44. *Töyryntien kerrostalot*
45. *Kourujärven 1960-luvun pientaloalue*
46. *Lensunkadun pienkerrostalot*
47. *Nummenvaheen asuinkerrostalot*
48. *Syvärauman ydinalueet*
49. *Merirauma*
50. *Vesiniitun eteläosa*
51. *Tehtaankadun varren tehdas- ja varastorakennukset*
52. *Merimuseo ja sen ympärillä oleva puisto*
53. *Kanali*
54. *Fåfånga*

4. RAKENNETUN YMPÄRISTÖN HISTORIAA

4.1. Kaupunkisuunnittelua 1800- ja 1900-luvun taitteessa

Vanhan Rauman suunnitteluhistoriaa on tutkittu paljon. Tässä selvityksessä jätetään Vanhan Rauman kehitys osin sivuun ja tarkastelu aloitetaan 1800-luvun jälkipuoliskolta, jolloin kaupungin suunnitelmallinen keskiaikaisen kaupunkialueen ulkopuolelle alkoi. 1700-luvulla Raumalla alkoi olla puutetta rakentamiskelpoisesta maasta ja tilanne jatkui 1800-luvulla. Kaupunkisuunnittelun kannalta 1800-luvun ensimmäinen merkittävä toimi oli vuonna 1823 vahvistettu rakennussääntö. Se antoi määräyksiä muun muassa kaupungin laajentamisesta ja uusien kortteleiden suunnittelusta. Rakennussäännön määräykset ja ohjeet ulottuivat myös kaupungin laitaosiin.⁸

Rakennussäännössä huomioitiin kaupungin kaavoituksen eteneminen kaupungin varojen sallimissa puitteissa.⁹ Ensimmäinen rakennussäännön jälkeinen kaupunkisuunnitelma oli maanmittari Anton Joh. Röneholmin vuosina 1836-1840 laatima Rauman tiluskartta. Kaupungin asemakaavan laati Claës Wilhelm Gyldén vuonna 1841. Kaupungin rakennettu ala oli lähes sama kuin vuosisadan alussa poistettujen tullirajojen sisällä. 1800-luvun alkuun verrattuna uusia tontteja oli kuitenkin liitetty kaupunkirakenteeseen joen pohjoispuolella ja etelässä Naulamäellä.¹⁰ Kaupungin asemakaavoitettu alue oli siis pitkälti sama kuin tämän päivän Vanha Rauma.

Kaupungin radikaalit muutossuunnitelmat alkavat 1800-luvun jälkipuoliskolla, mikä liittyi Rauman väestönkasvuun. Rauman asukasluku noin kolminkertaistui vuosisadan aikana. Vuonna 1810 kau-

⁸ Majjala 1964, 14-18 ja 25.

⁹ Majjala 1964, 18.

¹⁰ Majjala 1964, 18.

pungin väkiluku oli 1 555 ja vuonna 1910 se oli kasvanut 4 302:een. Kuitenkaan Rauma ei yltänyt yleiseen suomalaiseen kaupunkien kasvuun. Esimerkiksi vuonna 1870 Rauma oli Suomen 13. suurin kaupunki 2 909 asukkaallaan.¹¹

Rauman väestönkasvun taustalla oli ennen kaikkea merenkulun elpyminen ja kaupan vapautuminen. Vuonna 1830 Rauma sai tapulioikeudet eli oikeudet käydä suoraan ulkomaankauppaa, mikä alkoi lisätä raumalaisten tonnistoja määrää ja sai merenkulun vilkastumaan. 1890-luvulla Raumalla oli jo maan suurin tonnisto.¹²

Tässä vaiheessa Rauman kaupunkisuunnittelu keskittyi vielä vanhan kaupunginosan saneeraukseen. Ensimmäinen 1800-luvun jälkipuoliskon merkittävistä asemakaavoista oli maanmittari Carl Cederinin vuonna 1850 laatima. Suunnitelma olisi korvannut vanhan kaupunkirakenteen ruutukaavakorttelirakenteella täysin. Asemakaavaehdotusta ei kuitenkaan toteutettu varsinkin kaupungin porvarien vastustaessa kaupunkirakenteen uudistamista.¹³

Kun vanhan kaupunginosan saneeraus ei onnistunut, ryhdyttiin kaupunkia laajentamaan sen pohjois-, etelä- ja länsipuolille. Maanmittari Henrik Wahlroos laati 1860- ja 1870-luvuilla asemakaavaehdotuksia, joissa kaupungin rakennusala laajeni Tarvonsaarelle ruutuasemakaavalla. Asemakaava vahvistettiin ensimmäisen kerran vuonna 1864. Vuonna 1876 Wahlroos täydensi asemakaavaa. Siinä sekä vanha kaupunginosa että Tarvonsaari suunniteltiin toteutettavaksi ruutuasemakaavalla.

Vanhan ja uuden kaupunginosan välille Wahlroos suunnitteli laajan puistoalueen. Kaavaa ei päästyä kuitenkaan toteuttamaan kaupungin rahanpuutteen vuoksi.¹⁴

Wahlroosin kaavasta on toteutunut vain pieniä osia. Kanalin varren Helmenpuiston juuret voidaan katsoa olevan tässä kaavassa. Merkittävin vaikutus Wahlroosin kaavalla on ollut vanhan kaupunginosan laajennusosien suorakulmaisten ruutukaavakortteleiden muodostumiseen.¹⁵ Laajennusosista merkittävimmäksi muodostui Onnelan alue ja samalla Rauman kaupungin etelärajaksi tuli Eteläkätkä. Tämän kadun varrella ovat myös Onnelan alueen vanhimmat rakennukset, 1800-luvun lopulta.¹⁶ Wahlroosin kaava ja Onnelan suunnittelu ja toteuttaminen kertovat, että Rauman kaavoitettu ja rakennettu alue oli 1800-luvun lopulle saakka sama kuin nykyinen Vanha Rauma.

Uudella kaava-alueella eli nykyisellä Tarvonsaaren alueella kaavasta on toteutunut pieni osa alueen katuverkosta. Näitä katuja, jotka ovat saaneet Wahlroosin kaavoissa alkunsa, ovat osa Satamakadusta ja Kanavakadusta. Tarvonsaarella ei rakennettu ainoatakaan korttelia Wahlroosin kaavan mukaisesti, mutta muutaman tielinjan on katsottu vaikuttaneen myöhempään alueen kaavoitukseen.¹⁷

¹¹ Heino 2002, 16, 22 ja 25.

¹² Heino 2002, 45-47.

¹³ Majjala 1964, 19.

¹⁴ Henrik Wahlroosin piirtämä asemakaavakartta, joka on päivätty vahvistetuksi 30.12.1964 ja 11.1.1965 sekä päivitetty vuonna 1876. Kansallisarkisto; Majjala 1964, 19-21.

¹⁵ Köykkä 2000, 12-15.

¹⁶ Uusi-Seppä 2012, 318-319.

¹⁷ Köykkä 2000, 12-15.

1800-luvun lopulla Raumaan laadittiin useita vanhan kaupunginosan uudistussuunnitelmia.¹⁸ Esimerkiksi vuonna 1882 kaupunginvaltuusto päätti esittää vahvistettavaksi vanhan kaupunginosan kaavan, joka toteutettuna olisi laajentanut tontteja ja lisännyt puistoja.¹⁹

Seuraava merkittävä asemakaavaehdotus laadittiin G. Idströmin toimesta vuonna 1896. Siinä kaupunkia esitettiin edelleen laajennettavaksi ennen kaikkea Tarvonsaaren alueelle, mutta myös rautatien pohjoispuolelle.²⁰ Kaavassa nimettiin useita tänäkin päivänä olemassa olevia katuja, kuten Valtakatu, Satamakatu, Kalliokatu, Kanavakatu ja Seminaarikatu. Monet näistä katulinjauksista myös toteutuivat. Valtakatu sijoitettiin vanhan maantielinjan paikkeille. Tielinjojen lisäksi Idströmin kaavasta toteutui useita kortteleita, jotka ovat joko kokonaan tai osittain säilyneet 2000-luvulle saakka. Näitä kortteleita on yhteensä kymmenen. Puistoalueista on toteutunut pieniä osia.²¹

Idström esitti Vanhan ja uuden kaupunginosan välille aikaisempien suunnitelmien mukaan puistoaluetta, mutta nyt selvästi kapeampana. Kanalnin kummallekin puolelle sijoitettiin kadut ja itse jonenmutka esitettiin oikaistavaksi.²² Itse vanhan kaupungin osalta Idström esitti aluetta laajennettavaksi maltillisemmin kuin mitä oli suunniteltu Wahlströmin kaavoissa. Idström esitti, että vanhan kaupungin itäiset osat saivat säilyä entisellään.²³

G. Idströmin asemakaavaehdotus vuodelta 1896 on ensimmäinen Tarvonsaareen laadittu suunnitelma, josta on jäänyt ajatuksia ja ideoita myöhempään kaupunkisuunnitteluun. Näitä ovat muun muassa useat uuden keskustan katulinjaukset. Kartta Kansallisarkisto

Idströmin kaava helpotti osaltaan Rauman muuttumista merenkulkukaupungista teollisuuskaupungiksi. Nahkatehdas laajeni ulos Vanhan Rauman asemakaavoitetulta alueelta ja kenkätehdas perustettiin Tehtaankadun varteen.²⁴ Sen sijaan saha ja lasitehdas perustettiin asemakaava-alueiden ulkopuolelle. Saha sijoitettiin Sampaanalaan ja lasitehdas lähelle satamaa. Edellä mainittujen tehtaiden

¹⁸ Mm. Majjala 1964, 21-24.

¹⁹ Majjala 1964, 21.

²⁰ Köykkä 2000, 16-17.

²¹ G. Idströmin asemakaavakartta 1896. Kansallisarkisto; Köykkä 2000, 16-18.

²² Köykkä 2000, 16.

²³ Köykkä 2000, 16.

²⁴ Köykkä 2000, 54.

lähelle alkoi syntyä myös asemakaava-alueen ulkopuolista taaja-asutusta. Esimerkiksi sahan lähelle syntyi Lonsin ja lasitehtaan kupeeseen Kompin asuinalue.

Vanhan kaupunginosan uudistamiskysymys oli jälleen esillä kaupunginvaltuustossa vuonna 1905, jolloin se päätti tilata uuden asemakaavan. Kaavan laati vuonna 1909 tunnettu suomalainen arkkitehti Lars Sonck. Lopullisesti Sonckin kaava hyväksyttiin vuonna 1915.²⁵ Tässä kaavassa vanha kaupunginosa säästettiin suurilta muutoksilta. Yksi merkittävimmistä uusista elementeistä olivat puistot, joita Sonck suunnitteli rajaamaan vanhaa kaupunkia. Puistoja, hiekkakäytäviä ja istutuksia toteutettiin myöhemmin Sonckin kaavan mukaisesti.²⁶

Rauman 1800-luvun lopun kaupunkisuunnitteluun vaikutti myös vuonna 1856 voimaan tullut kaupunkien yleinen rakennusjärjestys. Siinä suomalaiset kaupungit jaettiin neljään luokkaan ja Rauma sijoitettiin luokkaan kolme. Luokittelu muodosti kaupunkien asemakaavoitukselle oleellisen lähtökohdan, sillä 1. ja 2. luokan kaupungit – kuten Pori, Turku ja Vaasa – saivat mahdollisuuksien mukaan rakentaa 2-3-kerroksisia kivitaloja, kun taas 3. ja 4. luokkaan kuuluvissa kaupungeissa – kuten Raumalla – tuli tyytyä kauttaaltaan perinteiseen yksikerroksiseen puurakennuskantaan. Näin siis Suomen kaupungit erilaistuivat mittakaavallisesti valtakunnallisten määräysten kautta.²⁷ Tämän eron voi huomata hyvin esimerkiksi Rauman ja sen naapurikaupunki Porin välillä, vaikka kaupunkien rakentamisen taloudellisissakin volyymeissä lienee ollut merkittäviä eroja.

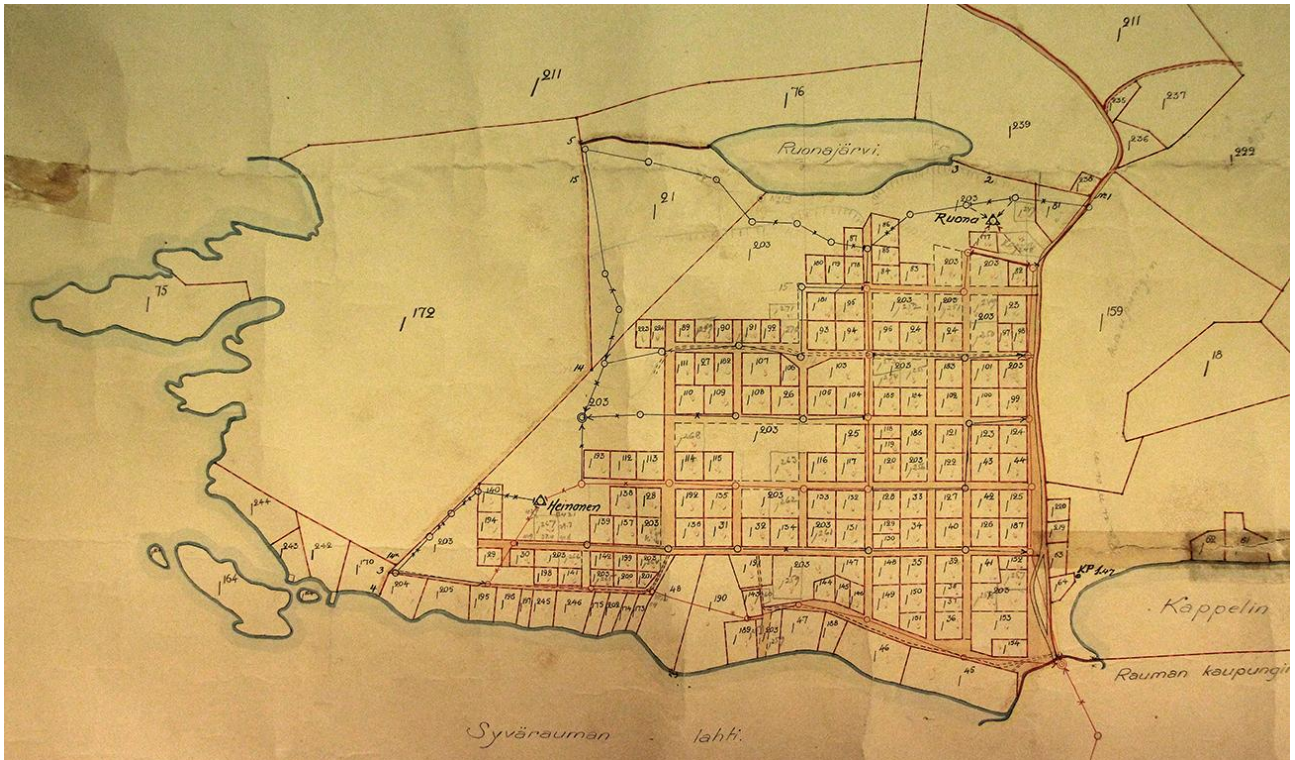
Rauman kaupunki ja sen asemakaavoitettu alue vuonna 1919. Tummanpunaisella karttaan lienee merkitty rakennettut korttelit ja vaaleanpunaisella rakentamattomat. On huomattava, että asutusta oli myös kaavoittamattomilla alueilla, sekä kaupungin rajojen sisällä että heti niiden ulkopuolella. Kartta Rauman kaupungin keskusarkisto

²⁵ Majjala 1964, 22.

²⁶ Köykkä 2000, 20-21.

²⁷ Tommila 1983, 128-129.

Rauman kaupungin kylkeen alkoi muodostua 1800- ja 1900-lukujen taitteessa merkittävää asutusta. Näistä huomattavin alue, joka 1950-luvulla liitettiin Rauman maalaiskunnasta kaupungin alueeseen, on Syvärauman alun perin työläisten asuinalue. Sinne alkoi muodostua suunnittelematonta rakentamista vuosisatojen taitteessa. Tietävästi 1900-luvun alussa Syväraumanlahti ja jo rakennettu alue kaavoitettiin maanomistajan Johan Nurmisen toimesta, joskin varmaa tietoa asiasta ei ole. Todennäköisesti 1910-luvulla Syvärauman alueelle laadittiin jonkinlainen tonttisuunnitelma.²⁸ III kaupunginosan rakentuminen 1940-luvulta lähtien alkoi kytkeä Syvärauman aluetta kiinni Rauman muuhun kaupunkirakenteeseen.

Syvärauman tilakartta vuodelta 1934. Aluetta on suunniteltu tietyllä suunnitelmallisuudella, siitä kertovat ruutukaavaan perustuvat korttelit ja tielinjaukset. Kartta Rauman kaupunginarkisto

4.2. Kaupunkisuunnittelu toiseen maailmansotaan saakka

Maailmansotien välisenä aika Rauman teollisuuslaitosten määrä oli kasvanut 21-32:een ja vuoden 1940-luvun alussa niiden palkkalistoilla oli noin 1 700 työläistä ja toimihenkilöä.²⁹ Lähes puolet maailmansotien välisen ajan väkiluvun kasvusta ajoittui 1910-luvun lopun vuosiin ja kaupunkiin houkutteli uusia asukkaita ennen kaikkea Sampaanalaan perustettu sahalaitos. Väestönkasvu hiipui 1920-luvulla ja pysähtyi 1930-luvun lopulla.³⁰ Ennen toista maailmansotaa kaupungissa oli noin 8 000 asukasta.³¹

Hiljalleen kasvava kaupunki tarvitsi uusia alueita asukkailleen ja muille toiminnoille. Lars Sonckin asemakaava ehti olla voimassa vuoteen 1922 saakka, jolloin vahvistettiin Harald Andersinin koko kaupunkialuetta käsittävä kaava. Merkittävää oli, että kaava otti asutukseen laajahkoja uusia alueita

²⁸ Helkelä ja Niemi 2014, 9-12.

²⁹ Heino 2002, 303.

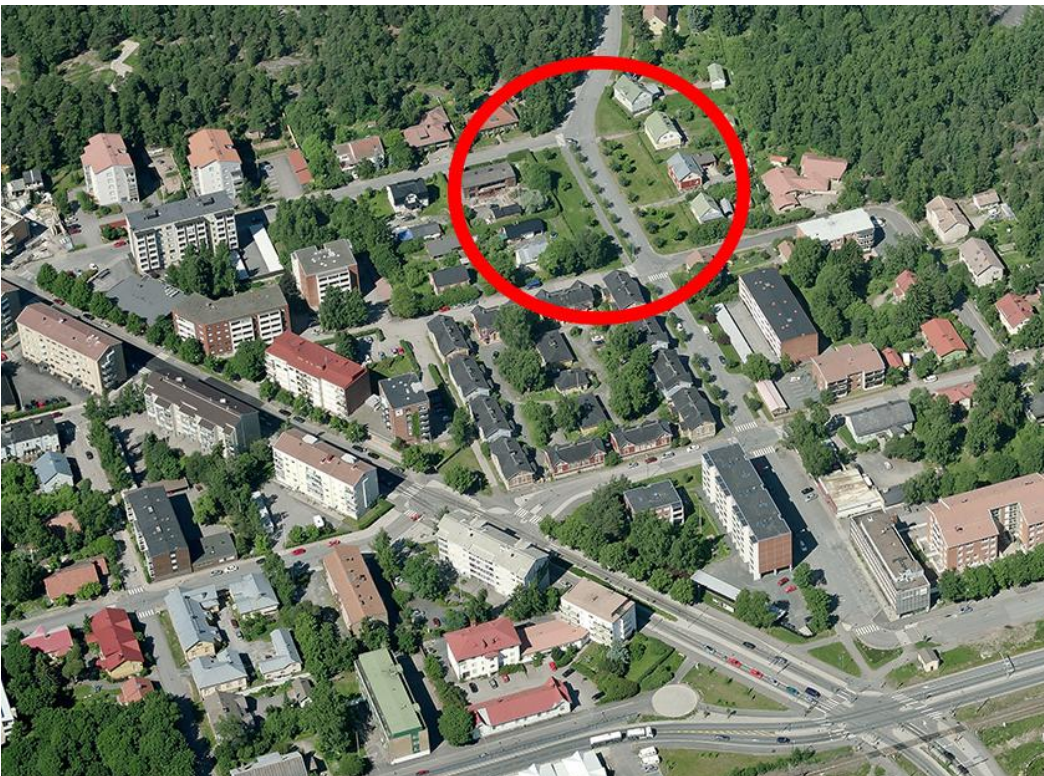
³⁰ Heino 2002, 462.

³¹ Heino 2002, 25 ja 463.

rautatien pohjoispuolelta.³² Laajimmin Rauman keskustaajaman alueella Andersinin kaava on toteutunut pienellä puistoalueella ja III kaupunginosan itälaidalla.³³ Vanhan kaupungin osalta Andersin myötäili Sonckin kaavaa ja jätti alueen perusrakenteen ennalleen. Myös Sonckin alueen ympärille suunnittelemaat puistot jäivät Andersinin kaavaan.³⁴

Rauman kaupunkirakenteen kannalta Andersinin kaavan erityinen merkittävyys koski juuri III kaupunginosan peruslinjojen muodostamisessa. Andersin piirsi radan pohjoispuolelle kolmiomaisen asuinalueen, jonka periaatteiden pohjalta aluetta lähdettiin myöhemmin toteuttamaan. Kolmiota sivuaa Syväraumankatu, jonka Andersin otti kaavaansa vanhasta tielinjauksesta.³⁵ Kolmion kärkeen Andersin suunnitteli Otanaukion,³⁶ joka ei kuitenkaan toteutunut täysin Andersinkin suunnitelmien mukaisesti. Myöhemmin III kaupunginosan laajetessa pohjoiseen, tuli aukioista koko kaupunginosan eräänlainen keksipiste ja kahden pääalueen jakaja. Aukio antaa kaupunginosaan myös hahmotettavuutta ja identiteettiä.³⁷

Eelis Kaalamo jatkoi rautatien pohjoisosan kaavoittamista. Hänen vuonna 1937 valmistuneessa asemakaavassa suurta kolmionmuotoista aluetta laajennettiin länteen. Kaupunkikuvallisesti merkittävää kaavassa oli muun muassa se, että siinä sallittiin Syväraumankadulle entistä korkeampia rakennuksia. Katu sai ensimmäiset korkeat kerrostalot 1950-luvulla ja katua on täydennetty myöhemmin eri vuosikymmenien aikana. Ylipäätään Kaalamon asemakaavasta on toteutunut huomattavia osia.³⁸

Andersinin kaavasta on toteutunut vain katkelmia, kuten III kaupunginosassa pieni puistoalue ja sen ympärillä olevat rakennukset. Kuva © 2011 Blom

³² Maijala 1964, 25.

³³ Köykkä 2000, 25.

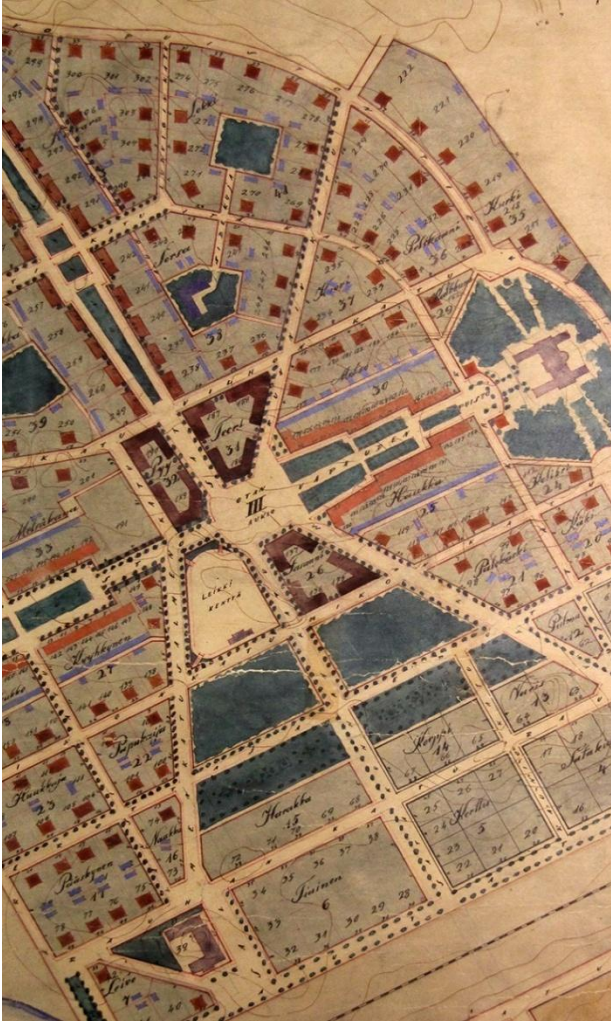
³⁴ Harald Andersinkin asemakaava 1922. Rauman kaupungin keskusarkisto; Köykkä 200, 23.

³⁵ Köykkä 2000, 22.

³⁶ Harald Andersinkin asemakaava 1922. Rauman kaupungin keskusarkisto.

³⁷ Köykkä 2000, 25.

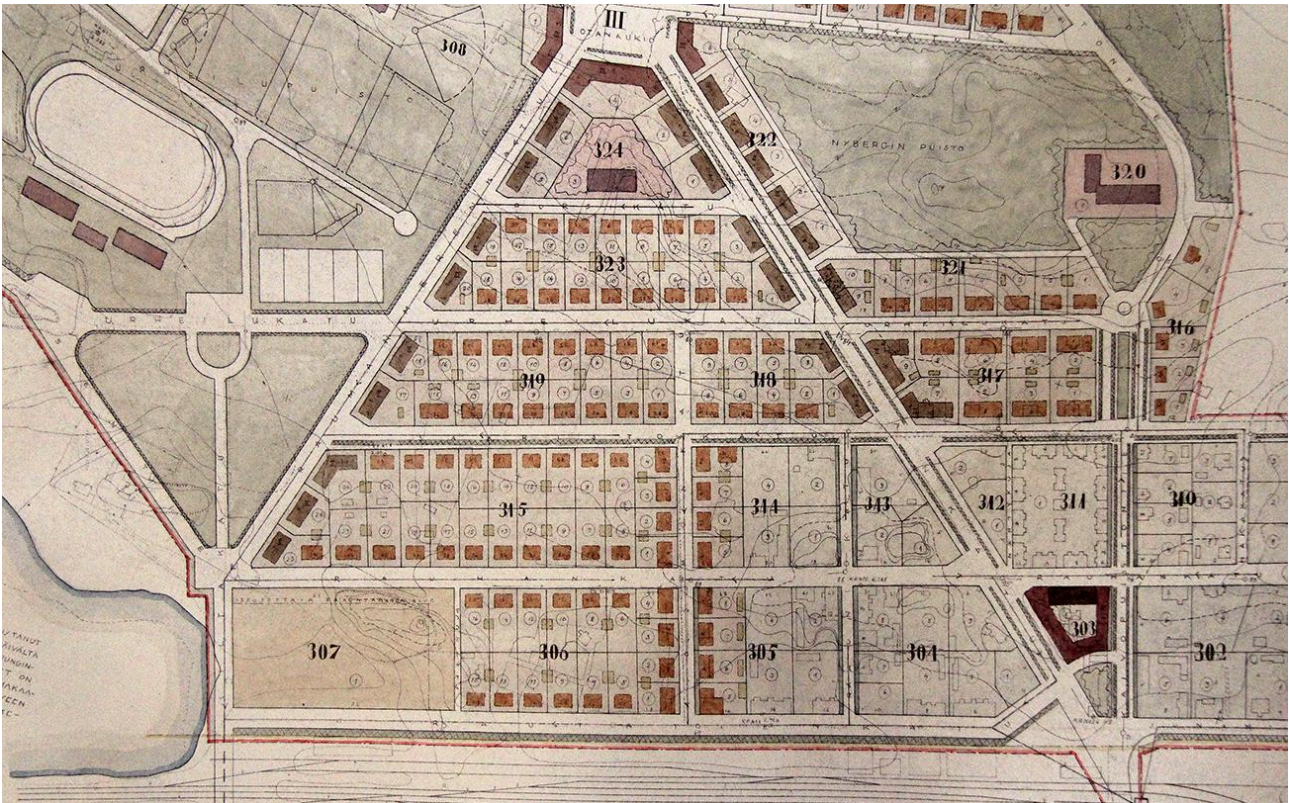
³⁸ Köykkä 2000, 26-27.

Andersin loi vuoden 1922 asemakaavassaan suuntaviivat III kaupunginosalle. Sinne hän muodosti helposti tunnistettavan kolmionmuotoisen alueen, jota muotoiltiin edelleen myöhemmin. Myös alueen pääkadun, Syväraumankadun, linjaus vahvistettiin. Andersin jakoi aluetta eri osiin Otanaukion avulla. Kartta osa Andersininin Rauman asemakaavaa vuodelta 1922. Rauman kaupungin keskusarkisto

Rauman kaupunkia vuodelta 1929. Pääosa kaupungista oli yhä Vanhassa Raumassa ja kaupungin laajentuminen oli toteutettu ennen kaikkea etelään, Nummen alueelle. Sen sijaan nykyisen liikekeskustan alue oli vielä rakentunut sangen vaatimattomasti. Kuva Rauman museo

Eelis Kaalamon suunnitelmassa III kaupunginosan tärkeimmät peruslinjaukset olivat jo muodostettu Andersinkin kaavassa. Kaalamon suunnitelma täsmensi kaupunginosan rakenteita niin, että kaavasta toteutui huomattavia osia. Kartta Kansallisarkisto

4.3. Kaupunkisuunnittelu suurten väestönkasvun vuosikymmeninä

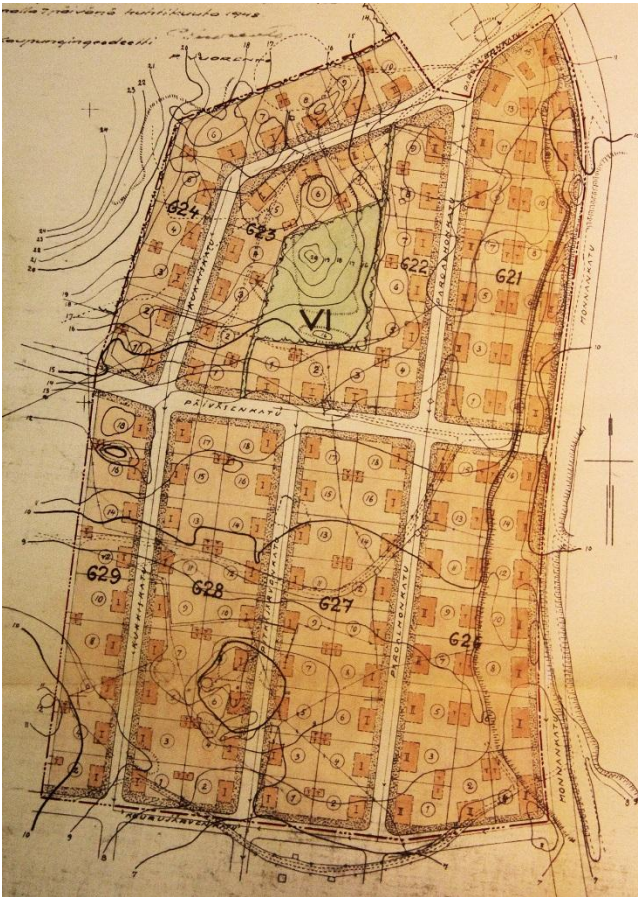
Teollistumisen seurauksena Rauman väkiluku kasvoi rajusti 1940-luvulla ja kaupunki kaavoitti kasvavalle työväestölle uusia asuinalueita. Vuosikymmenen aikana väestö kasvoi peräti 76 %.³⁹ Toisen maailmansodan jälkeen teollisuuden tarpeiden lisäksi kaupungin väkilukua kasvatti myös muutti muun muassa Karjalan evakot ja Inkerin pakolaiset. Vuonna 1950 raumalaisia oli noin 15 000.⁴⁰

Toisen maailmansodan jälkeen monet suomalaiset kaupungit, myös Rauma, alkoi kasvaa voimakkaasti esikaupunkialueille ja keskustan reuna-alueille. 1940- ja 1950-luvulla kaavoitetuista ja rakennetuista aluista voidaan mainita Paroalho, Pormestarinhaka, Pidesluoto, Asevelikylä ja Polari. Myös Sampaanalaan, III kaupunginosaan ja muun muassa Syväraumalle valmistui näinä vuosikymmeninä huomattavat määrät asuintaloja.

Sodan jälkeen 1940-luvulla ennen kaikkea III kaupunginosaan alettiin rakentaa myös asuinkerrostaloja. Hieman myöhempiä 1950- ja 1960-lukujen taitteen asuinkerrostaloalueita – jotka edustavat arkkitehtonista siirtymävaihetta kohti modernimpaa muotokieltä – rakennettiin muun muassa Satakadun ja Töyryntien varsille.

³⁹ Heino 2002, 458-459; Länsi-Suomen internetlehti 10.5.2014 osoitteessa <http://ls24.fi/jutut/aikalisa/kulttuuri/juttu-syvarauma-sai-oman-kirjansa>.

⁴⁰ Heino 2002, 25 ja 463.

Parolaho on yksi merkittävimmistä toisen maailmansodan jälkeisistä uusista asuinalueista. Uudet alueet eivät enää välttämättä tukeutuneet vanhaa kaupunkirakenteeseen. Parolahun ensimmäinen asemakaava laadittiin vuonna 1946. Kartta Rauman kaupungin kaavoituksen arkisto

Seutukaavan kartasta nähdään, että Vanha Rauma tunnustettiin erillisalueeksi. Huomiota saivat myös virkistysalueet. Uusia asuinalueita osoitettiin ennen kaikkea keskustaajaman pohjoisosiin.

Raumalla ensimmäinen yleissuunnitelma toteutettiin vuonna 1963. Tuolloin valmistui Rauman ja sen ympäristöalueen seutukaava. Kaavasunnittelijat näkivät suurimmiksi haasteiksi alueen kirkonkylien kehittämisen, suunnittele mattomasti syntyneet asuinalueet, Rauman kaupunginosien kasvupaineet ja Vanhan Rauman kohtalon.⁴¹ Kaavan merkittävimpinä seikkana voidaan pitää Rauman uusien asuin- ja virkistysalueiden suuntaviivojen piirtämistä kaavakartalle. Uusia asuinalueita osoitettiin ennen kaikkea kaupungin asemakaava-alueen pohjoispuolelle.⁴²

Ottaen huomioon, että Rauma kehittyi aluekeskukseksi, sai se ensimmäisen varsinaisen yleiskaavansa verrattain myöhään, vasta vuonna 1969. Sitä laatimassa oli paljon eri alojen asiantuntijoita, eikä siitä haluttu tehdä yhden ”sankariarkkitehdin” luomusta. Ajalleen tyypilliseen tapaan se keskittyi vahvasti muun muassa liikenteellisiin asioihin. Useimmat nykyisistä 1970-luvulta lähtien rakennetuista asuinalueista osoitettiin juuri yleiskaavassa. Kaavan laatimisen yhteydessä Vanha Rauma inventoitiin ja sen erityisasema tunnustettiin. Kaavan eräänä lähtökohtana olikin Vanhan Rauman

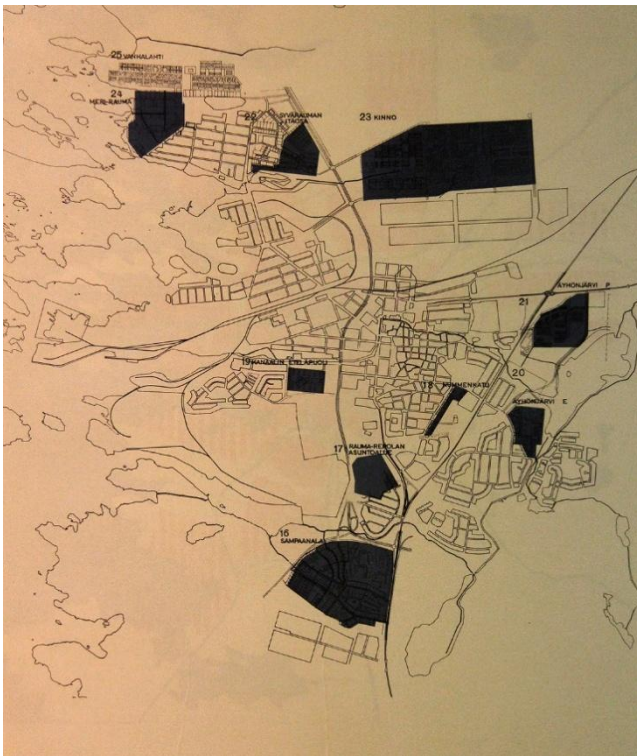
⁴¹ Rauman seutukaava 1963, 32-36 ja kaavakartat.

⁴² Rauman seutukaava 1963, kaavakartat.

tulevaisuuden suunnittelu, mutta tässä kaava epäonnistui ja alueen suunnittelu jätettiin kaavarunkotyötä varten.⁴³

Yleiskaava esitti Rauman maankäytölle pitkän ja keskipitkän tähtäimen suunnitelmat. Jälkimmäisiä olivat muun muassa kaupunkirakenteen tiivistäminen, keskustan pohjoispuolelle toteutettava teollisuusalue ja Petäjäksi ja saariston varaaminen virkistyskäyttöön. Pitkän tähtäimen suunnitelmiksi visioitiin esimerkiksi asumisen sijoittamista lähemmäksi merenrantoja ja kaupungin pohjois-etelä – suuntaisten viherkaistojen turvaaminen.⁴⁴

Vuosina 1975-2005 Rauman kaavoituksessa työskennellyt Irma Tyllilä kertoo, että Rauman perusteellisesti vuonna 1969 laaditulla yleiskaavalla oli myös negatiivinen vaikutus kaupunkisuunnitteluun. Kaupungin johdon taholta kaavan laatiminen nähtiin niin kalliina ja raskaana prosessina, ettei yleiskaavatyöhön lähdetty pitkiin aikoihin. Näin vuoden 1969 yleiskaavaa ei kyetty pitämään ajan tasalla.⁴⁵ Toisaalta yleiskaava toi Rauman kaupunkisuunnitteluun mukaan myös muita henkilöitä kuin kaavoitustoimen. Vuosina 1964-1986 asemakaavaa-arkkitehtina toiminut Reino Joukamo pitää tärkeänä, että esimerkiksi kaupunginjohtaja, joka oli aluksi kaavan laatimista vastaan, sitoutui lopulta kaavaprosessiin kaavan laajuuden ja sitä työstäneiden eri alojen asiantuntijoiden vuoksi.⁴⁶

Yleiskaavassa osoitetut asuinalueet ja katualueet, jotka suunniteltiin käynnistettävänä rakennettavaksi vuoteen 1980 mennessä. Myöhemmin voidaan huomata, että suuri osa kartassa olevista alueista tuli 1970-luvulla toteutukseen. Kartta Rauman kaupungin kaavoitus

Viimeistään siis 1960-luvulla kaupunkisuunnitelmissa alettiin ottaa huomioon liikenteen kasvu. Ennen kaikkea henkilöautoistuminen muutti Rauman kaupunkikuvaa. Vanhassa kaupungissa hankalasti hoidettavia ja ajattavia mukulakivipäällysteitä poistettiin ja tilalle toteutettiin asfalttipinnoitteita.⁴⁷ Lisäksi kaupunkikuvaa muuttivat muun muassa paikoitusjärjestelyt ja autojen huoltoon liittyvät

⁴³ Rauman yleiskaava 1969. Rauman kaupungin kaavoituksen arkisto; Reino Joukamon kommentti. Irma Tyllilän ja Reino Joukamon haastattelu 14.8.2014.

⁴⁴ Rauman yleiskaava 1969. Rauman kaupungin kaavoituksen arkisto.

⁴⁵ Irma Tyllilän kommentti. Irma Tyllilän ja Reino Joukamon haastattelu 14.8.2014.

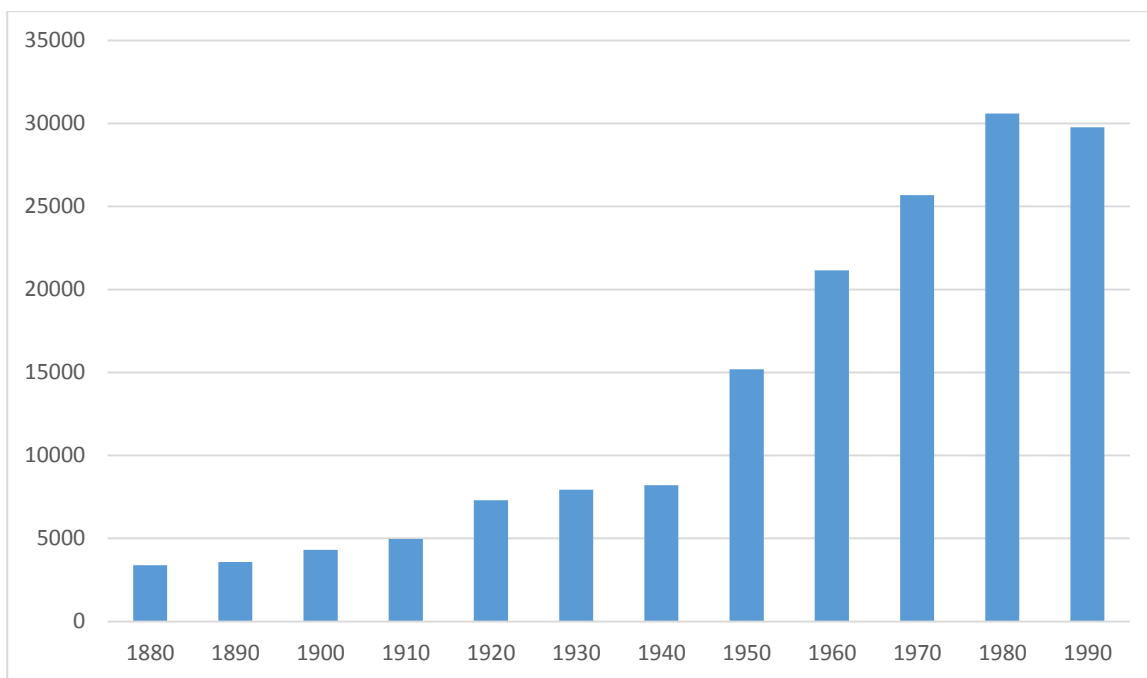
⁴⁶ Reino Joukamon kommentti. Irma Tyllilän ja Reino Joukamon haastattelu 14.8.2014.

⁴⁷ Heino 2002, 318-319.

rakennukset.⁴⁸ Ensimmäiset liikennevalot Raumalla asetettiin Valtakadun ja Rantakadun risteykseen 1960-luvun puolivälissä.⁴⁹

Rauman yleiskaavan tekoa vauhditti kaupungin teollisuuden eteenpäin meneminen ja asukasmäärän kasvu, joka jatkoi nousua 1970-luvulle saakka.⁵⁰ Raju muutos tapahtui seuraavalla vuosikymmenellä, jolloin Rauma joutui elinkeinorakenteen muutoksen kouriin. 1980-luvun aikana teollisuudesta katosi lähes 2000 työpaikkaa. Samalla palveluelinkeinojen ja julkisen sektorin osuudet alkoivat kasvaa.⁵¹

Teollisten työpaikkojen määrä vaikutti muun muassa väestömäärän negatiiviseen kehitykseen. Tämä näkyy tänä päivänä Rauman kaupunkikuvassa. 1980-luvun aikana Rauman keskustaajamaan ei toteutettu vastaavia massiivisia kerrostalokohteita kuten kahtena edellisenä vuosikymmenenä. Kaa-vasuunnittelu kohdistui yhä enemmän pientaloalueiden muodostamiseen. 1980-luvun raumalaisesta laadukkaasta kaupunkisuunnittelusta entiset asemakaava-arkkitehdit nostavat esiin Kappelinluhdan länsiosan ja Vesiniitun pientaloalueen. Jälkimmäinen voidaan nähdä raumalaisena tulkintana post-modernistiseen suunnitteluun ja samalla vastarektiona kahden edellisen vuosikymmenen modernismiin. Vesiniitun alueella katutila rajattiin aidoin tiiviiksi ja kapeaksi, katujen pohjoispuoliset omakotitalot haluttiin lähelle katua. Reino Joukamo kuvaa aluetta ”uudeksi Vanhaksi Raumaksi”.⁵²

*Rauman kaupungin väkiluvun kehitys 1880-1990. Kasvun voimakkain piikki koettiin 1940-luvulla, jolloin teollisuus tarvitsi uutta työvoimaa kaupungin tehtaisiin.*⁵³

⁴⁸ Heino 2002, 318-320.

⁴⁹ Heino 2002, 320.

⁵⁰ Heino 2002, 464.

⁵¹ Heino 2002, 475.

⁵² Irma Tyllilän ja Reino Joukamon haastattelu 14.8.2014.

⁵³ Tilastojen lähde: Heino 2002, 25 ja 463.

Vesiniittu on yksi laadukkaimmista 1980-luvulla toteutetuista asuinalueista. Alue pyrittiin suunnittelemaan vaihtelevaksi ja katutiloiltaan tiiviiksi. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

Pitkälti kaupunkisuunnittelun keinoin Raumalle muodostui poikkeuksellisen yhtenäiset asuinalueet, joita on pyritty varjelemaan 1970- ja 1980-lukujen taitteesta lähtien. Asian kannalta ensimmäinen merkittävä toimi oli vuonna 1983 laaditulla korjaus- ja rakentamistapaohjeilla. Siinä esitettiin ohjeistus monille kaupungin vanhoille asuinalueille. Suunnitelman, jonka tilasi kaupunkisuunnittelulautakunta, laativat yhteistyössä kaavoitus, rakennusvalvonta ja kaupunginmuseo.⁵⁴ Myöhemmin rakentamistapaohjeita alettiin antaa myös uusille asuinalueille.

Ohjeistuksen lisäksi Rauman asuinalueiden yhtenäisyyteen on vaikuttanut myös se, että kaupunki on ollut alueita suunniteltaessa merkittävä maanomistaja. Näin kaupunki on voinut kontrolloida alueiden kehitystä ja rakentaminen on tapahtunut järjestelmällisesti: kaupunki luovutti rakentajille kerrallaan vain pieniä, jolloin niistä tuli yhtenäisiä kokonaisuuksia. Asuinalueiden ja kaupunkikuvan yhtenäisyyteen ovat vaikuttaneet myös tiukka rakennusvalvonta.⁵⁵

Rauman teollisuuslaitoksilla oli pitkään merkittävä rooli keskustaajaman rakentumisessa. Teollisuuden rakentamat asuinalueet olivat tiiviitä ja yhtenäisiä. Rakennusten sijoittelu toimi tiettyjen periaatteiden mukaisesti ja usein rakennukset toteutettiin samoilla piirustuksilla tai niitä hieman mukailten. Alueiden yhdenmukaisuuteen vaikutti myös rakentaminen lyhyellä aikajänteellä.⁵⁶ Parhaimmat esimerkit teollisuuden pienistä ja yhtenäisistä aluekokonaisuuksista tarjoaa III kaupunginosa, jossa sijaitsee erilaisia tyyppitaloryhmiä usein vuosikymmenien ajalta. Alueen merkittävin rakennuttaja oli Lönnströmin tehdas. Myös metsäteollisuus toteutti omat asuinrakennushankkeensa. Esimerkiksi modernista teollisuusyhtiön asuntotuotannosta on Rauma-Rapolan perustama Kiinteistö Oy Kimppu, jonka avulla se hallinnoi omistamiaan raumalaisia asuinkiinteistöjä.⁵⁷ Kiinteistö Oy Kimpun hallintaan tulivat muun muassa 1970-luvulla valmistuneet kuusi asuinkerrostaloa Polarín alueelta Sepänkadun varrelta.

⁵⁴ Korjaus-, muutos- ja rakentamistapaohjeita vanhoille asuntoalueille. Rauman kaupungin rakennusviraston kaavoitusosasto 1983.

⁵⁵ Irma Tyllilän ja Reino Joukamon haastattelu 14.8.2014.

⁵⁶ Köykkä 2000, 58.

⁵⁷ Irma Tyllilän ja Reino Joukamon haastattelu 14.8.2014.

Vuonna 1983 monet raumalaiset historialliset pientaloalueet saivat korjaus- ja rakentamistapaohjeet. Tämä lienee vaikuttanut voimakkaasti alueiden alkuperäisyyden säilymiselle. Kartta suunnitelmasta "Korjaus-, muutos- ja rakentamistapaohjeita vanhoille asuntoalueille." Rauman kaupungin rakennusviraston kaavoitusosasto 1983

1960- ja 1970-luvun Rauman kaupunkisuunnittelussa pyrittiin välttämään massiivisia betonielementtilähiöitä. Kuitenkin kaupungin kasvavalle väestölle tuli toteuttaa myös tehokasta kerrostalotuotantoa. Kaavoitus panosti omakotitaloalueisiin ja kerrostaloalueiden sekamuotoihin. Kaavoituksen eräänä ajatuksena oli, että aina yhden pientaloalueen kylkeen pyrittiin kaavoittamaan kerrostaloalue. Samalla pienehköt kerrostaloalueet takasivat niiden kupeissa oleville pientaloalueille palvelutarvustuksen.⁵⁸ Tällaisiksi alueiksi syntyivät muun muassa Lajo ja Kourujärvi.

1960- ja 1970-luvulla Rauman keskustaajaman alueella toteutettiin kuitenkin muutamia merkittäviä ja kaupunkikuvallisesti näyttäviä kerrostaloalueita. Näistä Sinisaari on luokiteltu jo entuudestaan maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Sinisaaren, Lajon ja Kourujärven lisäksi muita edellisten vuosikymmenien aikana toteutettuja kerrostaloalueita ovat Sampoanala, Merirauma, Tuulensuu ja Lensunkallio.

4.4. Uusi liikekeskusta ja kantakaupunki

Seuraavassa luodaan tarkempi katsaus Rauman liikekeskustan ja kantakaupungin suunnittelun ja toteutuksen historiaan. Kaupunkien keskustoilla on suuri merkitys niiden elinkeinoelämälle, imagolle ja vetovoimaisuudelle. Kaupungit panostavat alueidensa viihtyisyydessä kaikkein eniten keskustoihin. Varsinkin 2000-luvulta lähtien kaupunkien keskustat ovat alkaneet jälleen elpyä myös asumisen alueina. Kaupunkisuunnittelun kannalta keskustoja on suunniteltu muita alueita systemaattisemmin.

⁵⁸ Reino Joukamon kommentti. Irma Tyllilän ja Reino Joukamon haastattelu 14.8.2014.

Raumalla liikekeskustaa kutsutaan myös uudeksi keskustaksi. Liikekeskustan kaupunkirakenteeseen ja osin sen toimintaan nojautuvaa aluetta voidaan nimittää kantakaupungiksi. Tässä selvityksessä Rauman kantakaupunki, johon ei lasketa mukaan Vanhaa Raumaa, määritellään seuraavasti: pohjoisessa alue rajautuu Porintiehen ja Karjalankatuun, lännessä Vanhaan Raumaan, Anundilankatuun ja Vähämalminkatuun, etelässä Eteläkadun ja Aittakarinkadun eteläpuoleisille tonteille ja lännessä Karjalankadun, Satamakadun ja Aittakarinkadun muodostamalle alueelle Kanaalin suulla. Pohjoisessa kantakaupungin rajaa on toteutettu uusilla moderneilla Karjalankadun varren asuinkerrostaloilla. Idässä selkeänä rajana on historiallinen puukaupunginosa. Epäselvintä kantakaupungin rajautuminen on etelässä, kanaalin eteläpuoleisella alueella. Maastoltaan Rauman kantakaupunki on melko tasainen.

Rauman kantakaupungin kaupunkikuvasta voi huomata kaupungin melko verkkaisen mutta tasaisen kasvuhistorian, joka lienee edesauttanut uuden rakennuskannan sovittamista vanhaan. Toisaalta kaupungin verkkainen kasvu selittää osaltaan myös kaupunkikuvan rikkonaisuutta, sillä alueelle ei ole muodostunut laajoja yhtenäisiä yhden aikakauden kokonaisuuksia. Vuoden 1989 keskustan asemakaavan muutoksen selostuksessa todettiin, että liikekeskusta ”*hahmottuu korttelin tai kahden kokoisiin alueisiin.*”⁵⁹ Tällä kuvauksella on edelleen perusteensa. Vaikka Rauma pääsi mukaan kivisten kerrostalojen rakentamiseen jo 1930-luvulta lähtien, ei kaupunkiin ole muodostunut käytännössä lainkaan kivimuureja, siis useamman kerrostalon muodostamia massiivisia kokonaisuuksia, kuten on tapahtunut monessa muussa suomalaisessa keskisuudessa kaupungissa. Korkeita kerrostaloja on toteutettu melko tasaisesti eri vuosikymmeninä, kuitenkin yleensä niin, että ne on sijoiteltu yleensä toisistaan erilleen. Paikka paikoin kerrostalot muodostavat pieniä kokonaisuuksia, kuten Valtakadun varrella kortteleissa 225 ja 227.

Kaupungin liikekeskustan ja kantakaupungin rakennuskanta omaa huomattavan määrän ajallista ja arkkitehtonista kerroksellisuutta. Alueella on erilaisista rakennusmateriaaleista ja massoitteeltaan vaihtelevia rakennuksia sekä rakennusten kokonaisuuksia. Lisäksi alueella on rakennuksia, joilla on hyvinkin erilaisia toimintatarkoituksia. Liike- ja asuinrakennusten tai näiden yhdistelmien lisäksi alueella on muun muassa entisiä teollisuusrakennuksia ja niihin liittyvää historiallista asuinrakennuskantaa, uskonnollisten yhteisöjen rakennuksia, liikenteeseen liittyviä kohteita, koulurakennuksia ja muita julkisia rakennuksia.

Rauman liikekeskustasta voi löytää pienimuotoista ja kaupungin identiteettiä tukevaa urbanismia. Alueella on pieniä ja yllätyksellisiä puistoja ja aukioita. Liikenneympyröihin on sijoitettu kaupungin historiaan liittyviä esineitä ja taideteoksia. Myös uuden vuosituhannen ympäristötaide on luonut modernia urbaania kaupunkiympäristöä. Tästä paras esimerkki on Kerttu Horilan teos Kolme Sultarta, joka sijaitsee keskellä liikekeskustan halkaisevaa Kanalia.

⁵⁹ Keskustan asemakaavan muutos 1989. Rauman kaupungin kaavoitus.

Rauman uutta liikekeskustaa vuonna 2011. Kuva © 2011 Blom

Rauman kaupunkialue käsitti 1800-luvun lopulle saakka nykyisen Vanhan Rauman ja satama-alueen.⁶⁰ Rauman uusi keskusta ja koko Tarvonsaari alkoivat rakentua verkkaisesti, eikä liikekeskustan kortteleita oltu rakennettu täyteen vielä 1950-luvun alkuun mennessä.⁶¹ Tarvonsaaren pääasialliseksi ensimmäiseksi rakennustyyppiksi tuli puinen pientalo.⁶² Idströmin kaavan mukaan toteutuneista rakennuksista on säilynyt esimerkiksi kaupungintalon korttelissa olevat Hattulan ja Heinrichsin puutalot. Kohteet valmistuivat vuonna 1903.⁶³ Tarvonsaaren puurakentamiseen poikkeuksen tekivät muutamat julkiset kivirakennukset.

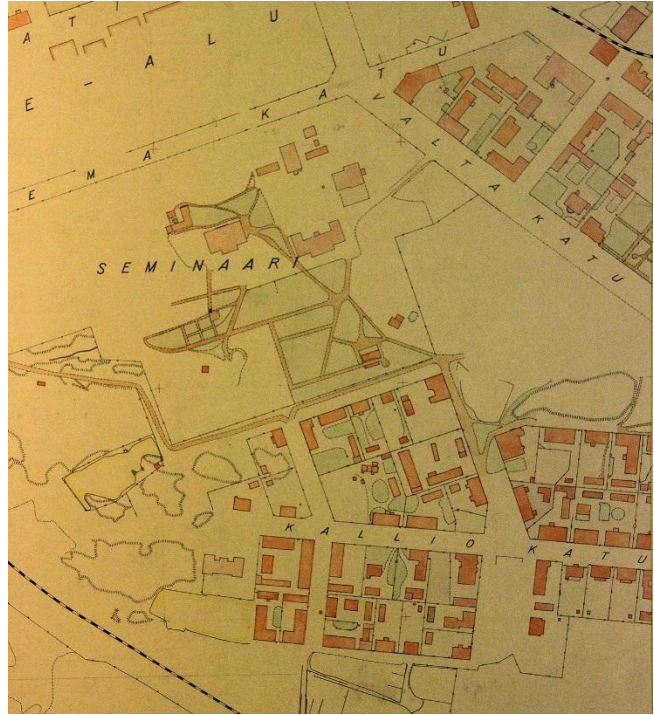
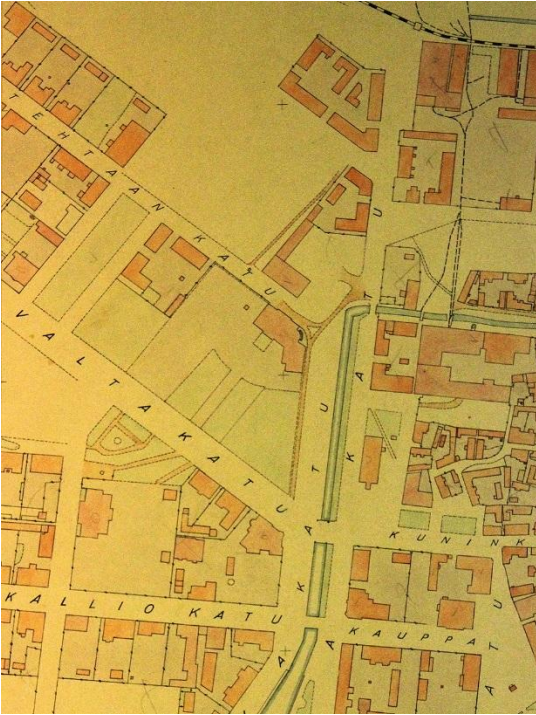
Ajoittamaton kuva, mutta todennäköisesti aivan 1900-luvun alusta, Tarvonsaaresta. Alue on rakentunut vielä tässä vaiheessa hyvin väljästi. Kuvassa näkyvä katu on Kalliokatu. Kuva Rauman museo

⁶⁰ Mm. Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁶¹ Esim. korttelit 225 ja 227 toteutettiin 1950-luvun aikana: Köykkä 2000, 16-17.

⁶² Tämä voidaan huomata vanhoista valokuvista.

⁶³ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennusinventoinnin kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavoitus.

1920-luvun lopulla piirretyn kartan osista huomataan, että suuri osa Tarvonsaaren kortteleista ei ollut rakennettu vielä täyteen. Kartat osa Rauman keskustaajaman karttaa 1920-luvun lopulta. Rauman kaupungin keskusarkisto

Vanhan puukaupungin liike-elämä, joka oli sijoittunut pääasiassa Kauppakadun ja Kuninkaankadun varsille, alkoi hiipua pikkuhiljaa 1950-luvulta lähtien. Eräs merkittävä avaus uudessa liikekeskustassa oli Savilankadun ja Kauppakadun kulmaukseen avattu liiketalo vuonna 1951.⁶⁴ Osuuskassa muutti pois vanhasta kaupungista Kuninkaankadun varrelta 1960-luvun alussa ja se toteutti vuonna 1964 uuden liiketalon Rantakadun ja Pakkahuoneenkadun kulmaukseen.⁶⁵ Myös monet muut 1960-luvulla rakennetut liiketalo sijoituivat samalle alueelle kuin Osuuskassa eli vanhaa keskustaa rajaaviin kortteleihin Kanaalinrantaan.⁶⁶

Vuonna 1964 toteutettiin Rauman keskustan asemakaavakilpailu. Voittajaksi valittiin Veijo Martikaisen johtaman ryhmän esitys ”Rakenna ja suojele”. Asemakaava-arkkitehtina vuosina 1964–1986 toiminut Reino Joukamo toteaa, että voittajatyössä oli ”jokaiselle jotakin”.⁶⁷ Voittajan ehdotus olisi esimerkiksi poistanut suuren osa Vanhaa Raumaa, mutta toisaalta säilyttänyt siitä osan. Nummen, Onnelan ja Asevelikylän alueet esitettiin uudistettavaksi kokonaan. Kilpailulautakunta totesi näistä alueista, että ”kaakkoisten asuinalueiden käsittely on esitetty herkillä ja kokonaisuuteen hyvin soveltuvalla tavalla.” Palkintolautakunta kiitteli voittajatyötä siitä, että siinä Rauman keskusta-alueetta uudistettiin puistomaisesti ja rakennuksia väljästi sijoittaen. Ehdotuksessa kiiteltiin myös liikekeskustan uusien rakennusryhmien sommittelua. Kanalin kupeeseen voittajatyö esitti hallinto- ja kulttuurikeskusta. Itse Kanalia pyrittiin laajentamaan. Ajoneuvoväyliä ”Rakenna ja suojele” – voittajatyö vähensi, jotta keskustan eri osien välille voitaisiin toteuttaa jalankulkuyhteydet.⁶⁸

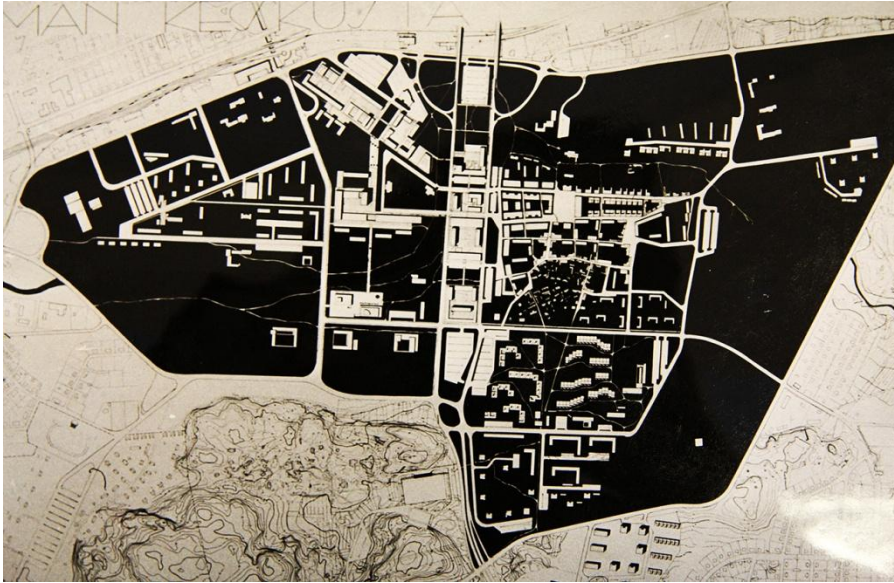
⁶⁴ Heino 2002, 309.

⁶⁵ Heino 2002, 309.

⁶⁶ Heino 2002, 310.

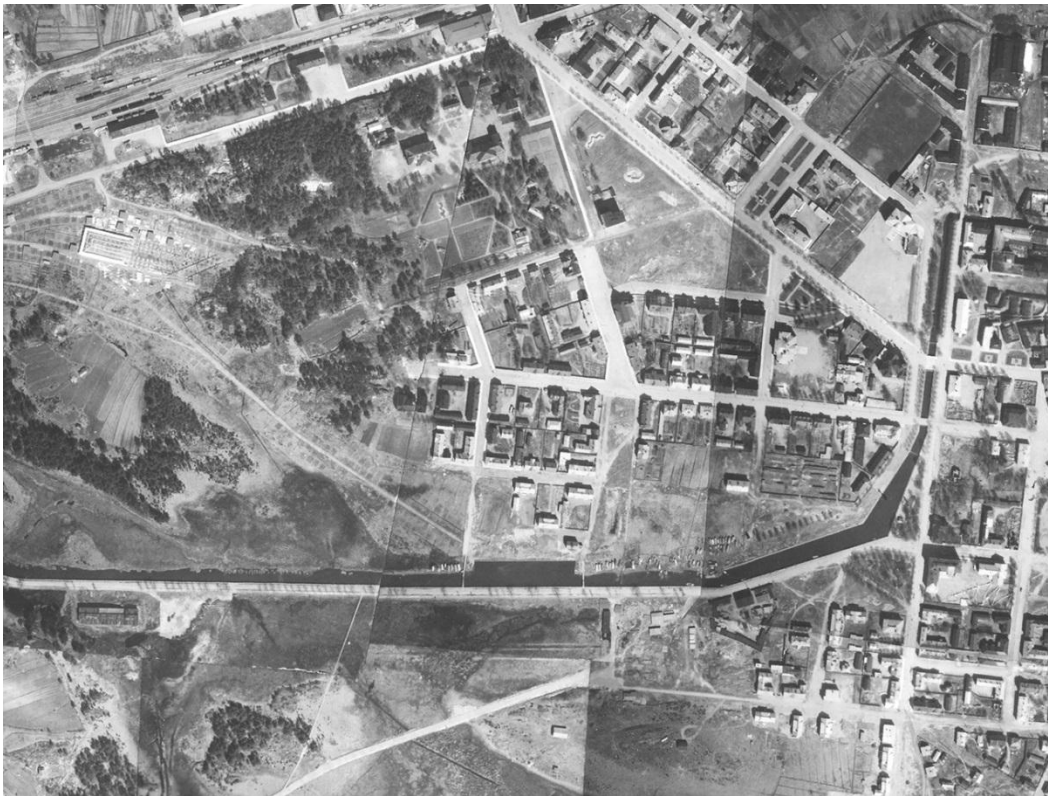
⁶⁷ Reino Joukamon kommentti. Irma Tyllilän ja Reino Joukamon haastattelu 14.8.2014.

⁶⁸ Keskustan asemakaavakilpailun aineisto, palkitut ja lunastetut ehdotukset. 1964. Rauman kaupungin keskusarkisto.

Voittajatyö ”Rakenna ja suojele” esitti suuren osan Vanhasta Raumasta sekä Onnelan, Nummen ja Asevelikylän alueet uudistettaviksi. Kartta Rauman kaupunki

Ilmakuva Rauman nykyisen uuden liikekeskustan alueelta vuodelta 1940. Alue oli yhä rakentumassa ja kaupungin liike-elämän keskus oli edelleen Vanhan Rauman puolella. Kuva Rauman kaupungin kaavoitus

1970-luvulla uuden liikekeskustan asema vahvistui entisestään. Kiinteistö Oy Tarvontori valmistui Osuuskauppa Keulalle Sokos –tavarataloksi 1970-luvun alussa.⁶⁹ Entinen Anttilan tavaratalo valmistui liikekeskustan reunamille vuonna 1982. Kohde toimi sittemmin myös Sokoksen tavaratalona.⁷⁰ Ydinkeskustassa on toiminut myös Centrumin tavaratalo, joka on nykyisin Valintatalo.

⁶⁹ Pakki-tietokanta (Vanhan Rauman suoja-alue, Kiinteistö Oy Tarvontori).

⁷⁰ Pakki-tietokanta (Vanhan Rauman suoja-alue, Sokos-tavaratalo).

1960-luvun alussa Rauman nykyisen liikekeskustan kaupunkirakenne oli suuren muutoksen kourissa, ja tämä näkyi myös kaupunkikuvan rikkonaisuutena. Kuva Rauman museo

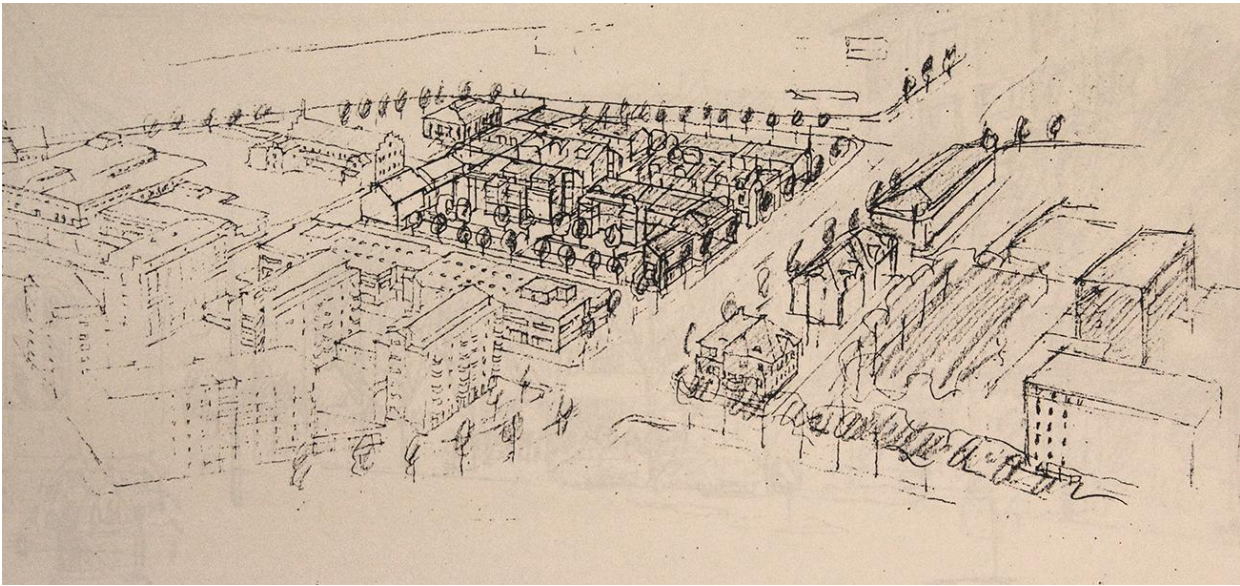
Centrumin tavaratalo viistoilmakuvassa vuodelta 1983. Kuva Rauman museo

Raumalla liikekeskustan ulkopuolelle sijoitettujen supermarketien kehitys alkoi verraten varhaisessa vaiheessa, sillä ensimmäinen supermarketiksi kutsuttu liikehuoneisto avattiin jo vuonna 1971 Lauttakyläntielle. Myöhemmin Poriin johtavan valtatie varteen nousi uudenaikaisempia automarketteja, ensimmäisinä Anttila ja Prisma.⁷¹

⁷¹ Heino 2002, 311-312.

Kaavoituksessa liikekeskustaa alettiin kiinnittämään yhä suurempaa huomiota 1980-luvulta lähtien. Aluksi suunnittelua pyrittiin edistämään kaavarungon avulla, mutta kun hanke ei edistynyt, päätettiin laatia alueella uusi asemakaava.⁷² Vuonna 1989 Rauman uuteen keskusta laadittiin asemakaavan muutos, joka vahvistettiin 26.11.1990.⁷³ Eräs kaavan painopisteistä oli sopeuttava täydennysrakentaminen. Kaupunkikuvan rikkonaisuuden parantamiseksi laadittiin erillinen rakentamisa-pohjeistus. Siinä esitettiin, että keskustan uudisrakentaminen lähes jokaisessa tapauksessa tuli olla vanhaa kaupunkirakennetta täydentävää ja siihen sopeutuvaa.⁷⁴

Tarkempia liikekeskustan rakentamisen ohjeistuksia olivat muun muassa, että rakennukset tuli sijoittaa ensisijaisesti kiinni katulinjaan, niiden kulmaosia tuli korostaa ja julkisivun yhtenäinen pituus ei saisi ylittää 25 metriä kaupunkikuvan vaihtelevuuden vaalimiseksi. Julkisivujen osalta ohjeistus otti kielteisen kannan profiilipellin, rouhemaisen betonin ja tummien tiilien käyttämiseen. Sen sijaan puiset, rapatut, tiiliset ja lasiset pinnat olivat suotavia.⁷⁵

Keskustan rakennustapaohjeet laatinut Arkkitehtitoimisto Jukka Koivula esitti tavoitteita myös havainnekuvienv avulla. Esimerkiksi Tehtaankadun ympäristöön toimisto esitti uudisrakentamista, joka olisi sopeutunut olemassa olevaan melko matalaan rakennuskantaan. Havainnekuva Keskustan asemakaavan muutos, Rakentamisohteet. Rauman kaupungin kaavoitus

Vuoden 1989 asemakaavassa keskusta-alueita haluttiin myös rajata selkeämmin, sillä ”*keskustan pohjois- ja etelärajalta puuttuu selkeä keskustamainen luonne*”⁷⁶ Tätä puutetta on korjattu onnistuneesti alueen pohjoisosissa muodostamalla Karjalankadun varteen yhdeksän asuinkerrostalon ”muuri”. Sen sijaan keskustan eteläosa on jäänyt toistaiseksi vaille selkeää rajausta.

Kaava otti kantaa myös rakennussuojeluun. Ennen vuotta 1989 kaupungin uudella keskusta-alueella oli suojeltu asemakaavalla vain yksi rakennus, vuonna 1925 valmistunut seurakunnan Nuortentalo.⁷⁷ Vuonna 1990 vahvistetussa asemakaavassa suojeltiin neljä uutta rakennusta: vanha poliisilaitos (nykyinen Lönströmin taidemuseo), Keulan leipomo, Valtakulma ja Raumanlinna. Tässä vaiheessa

⁷² Irma Tyllilän kommentti. Irma Tyllilän ja Reino Joukamon haastattelu 14.8.2014.

⁷³ Rauman keskustan osayleiskaava 2003.

⁷⁴ Keskustan asemakaavan muutoksen selostus 1989, Rakentamisohteet. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁷⁵ Keskustan asemakaavan muutoksen selostus 1989, Rakentamisohteet. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁷⁶ Keskustan asemakaavan muutoksen selostus 1989. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁷⁷ Keskustan asemakaavan muutoksen selostus 1989, Rakentamisohteet. Rauman kaupungin kaavoitus.; Uusi-Seppä 2012, 315.

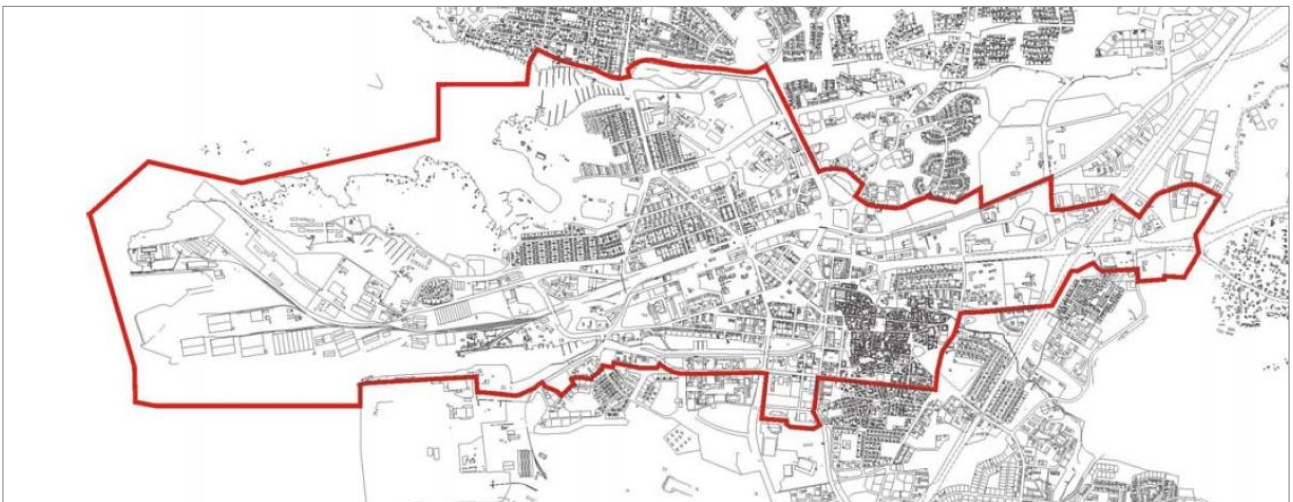
alueen puisia rakennuksia ei suojeltu,⁷⁸ mutta kun Ympäristöministeriö jätti kaavan vahvistamatta Kalliokadun puutalojen osalta, vahvistettiin suojelukaava myös tälle alueelle vuonna 1994.⁷⁹

Viherrakentamisen osalta kaavassa määriteltiin kaikille keskustan pääkaduille puurivejä tai puuston täydennyksiä. Kaava totesi, että ”*kaljut kadunvarret, kuten Seminaarinkatu, ovat epäviihtyisiä ja hajanaisen tuntuisia.*” Lisäistuksien avulla haluttiin peittää rikkonaisia kaupunkinäkyviä.⁸⁰ Viihtyisyyteen kaavassa panostettiin myös muun muassa vanhojen aukioiden kunnostamisella ja uusien perustamisella. Esimerkiksi Keskuspuisto haluttiin varustaa uudelleen ja linja-autoaseman aukiota tavoiteltiin ”jäsennettäväksi uudelleen” sen epäviihtyisyyden vuoksi.⁸¹

Liikekeskustan kehittäminen jatkui seuraavilla vuosikymmenillä. Rauman keskustan kehittämissuunnitelma valmistui keväällä 1999. Kehittämissuunnitelman periaatteiden pohjalta laadittiin katu- ja aukioita koskeva yleissuunnitelma, jonka toimenpiteiden tavoitteena on keskustan viihtyisyyden lisääminen ja liikenneturvallisuuden parantaminen. Yleissuunnitelman toteuttamisen ensimmäinen vaihe Anundilanaukio valmistui lokakuussa 2001.⁸²

Vuonna 2003 Rauman keskusta-alueelle laadittiin osayleiskaava. Kaava-alue käsitti ydinkeskustan, Vanhan Rauman, satama-alueet, Pidesluodon, Petäjäksiens niemen, III kaupunginosan ja alueita valtatie 12 ympäristöstä. Osayleiskaavalla pyrittiin ohjaamaan kaupan suuryksiköiden sijoittumista alueelle sekä löytämään ratkaisua keskustatoiminnoille, jotka tukisivat keskusta-alueen tasapainoista kehittämistä ja palveluiden saavutettavuutta.⁸³

Osayleiskaavassa päätettiin, että alueen kaupunkirakennetta tiivistettäisiin, Lampolan alueelle sijoitettaisiin kaupan suuryksiköitä, Kanaalin suuta kehitettäisiin mahdollisuuksien mukaan asuinalueena ja rakentamattomat rannat säilytettiin vapaina. Liikenteen osalta kevyen liikenteen väyliä pyrittiin kehittämään ja keskustan läpimenevää ajoneuvoliikennettä haluttiin vähentää. Rakennussuojelun osalta kaavaan liitettiin uusia kohteita ja Vanhan Rauman ympärille määriteltiin suojavyöhyke.⁸⁴

Vuoden 2003 osayleiskaava-alue. Kartta Rauman kaupungin kaavoitus

⁷⁸ Keskustan asemakaavan muutoksen selostus 1989. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁷⁹ Rauman keskustan osayleiskaavan muutoksen selostus 2003. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁸⁰ Keskustan asemakaavan muutoksen selostus 1989. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁸¹ Keskustan asemakaavan muutoksen selostus 1989. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁸² Räihä 2009, 16.

⁸³ Rauman keskustan osayleiskaavan muutoksen selostus 2003. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁸⁴ Rauman keskustan osayleiskaava 2003. Rauman kaupungin kaavoitus.

4.5. Julkiset alueet ja rakennukset

Rauman keskustaajamassa on paljon laadukkaita ja paikallishistoriallisesti merkittäviä julkisia rakennuksia ja niiden kokonaisuuksia. Rakennukset sijoittuvat poikkeuksellisen laajalle aikajalalle, vanhimmat aina 1700-luvulta. Koska vanhimmat kohteet sijaitsevat Vanhan Rauman alueella, niitä käsitellään tässä vain vähäisessä määrin.

Rauman arkkitehtonisesti merkittävimpien hallintorakennusten kokonaisuus sijaitsee liikekeskuksessa. Niistä kaupunkikuvallisesti näyttävin on vuonna 1902 valmistunut Entinen VPK:n talo. Vuonna 1910 VPK:n talosta tuli kaupungintalo. VPK luovutti talon kaupungille velkojaan vastaan, mutta sai edelleen hallita käytössään olevaa huoneistoa. Vuonna 1972, uuden palolaitoksen valmistuttua, palokunta muutti kokonaan pois talosta.⁸⁵

VPK:n talon vieressä sijaitsee kaksi 1900-luvun alussa rakennettua taloa Hattula ja Heinrichs. Ne on alun perin rakennettu asuinrakennuksiksi. Myöhemmin kohteet siirtyivät kaupungin virastoiksi. Samassa korttelissa oli myös muita puisia rakennuksia, jotka purettiin uuden kaupungintalon tieltä.⁸⁶ Kaupungin virastotaloihin kuuluu myös entinen lyseorakennus. Tämän uusrenessanssityylisen rakennuksen on suunnitellut rakennusmestari August Heleniuksen vuonna 1896.⁸⁷ Kaupungintalon korttelia on laajennettu ja uudesta kaupungintalosta järjestettiin yleinen arkkitehtuurikilpailu vuonna 1981. Sen voitti A-konsultit (Erik Adlercreutz ja Hasse Hägerström). Talo valmistui vuonna 1992. Se liitettiin vanhaan kaupungintaloon lasisella sillalla.⁸⁸

Korkeatasoinen valtion rakennushanke on Kanalin varren virastotalo. Siitä järjestettiin suunnittelukilpailu vuosina 1985-1986. Kilpailun voittivat Olli-Pekka Jokela ja Pentti Kareoja ja kokonaisuus valmistui vuonna 1992⁸⁹ ja se on saanut paljon tunnustusta. Vuonna 1995 valtion virastotalo valittiin Euroopan kauneimmaksi rakennukseksi.⁹⁰

*Valtion virastotalo on yksi Rauman modernin julkisen rakentamisen laadukkaimmista edustajista. Pekka Piipari-
nen (2014)*

⁸⁵ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennusinventointi. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁸⁶ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennusinventointi. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁸⁷ Pakki-tietokanta (Kaupungintalo (ent. WPK:n talo), Valtakatu 2).

⁸⁸ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennusinventointi. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁸⁹ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennusinventointi. Rauman kaupungin kaavoitus.

⁹⁰ Niemi ja Lynne 2012, 50.

Raumalaisten koulujen kehitys on heijastunut vääjäämättä myös kaupungin henkiseen elämään ja rakennettuun ympäristöön. Esimerkiksi Rauman opettajakoulun opettajat ja opiskelijat ovat rikastuttaneet kaupungin kulttuurielämään jo sangen kauan.⁹¹ Lisäksi suomalaisilla opiskelijakaupungeilla on vetovoimassa ja imagossa etulyöntiasema muihin kaupunkeihin nähden.

Historiallisena kaupunkina Raumalla on myös merkittävä kouluhistoria. Tässä esityksessä keskitytään ennen kaikkea olemassa oleviin koulurakennuksiin, joskin olennaista on sivuta myös muutamaa poistunutta kohdetta. Vanhalla Raumalla lähellä jokea on vuonna 1827 valmistunut rakennus, joka on toiminut muun muassa triviaalikouluna ja padagogiona. 1920-luvulta lähtien se on toiminut Rauman kansalaisopiston käytössä. Triviaalikoulu-nimitys on säilynyt, vaikka itse triviaalikoulu toimi rakennuksessa vain lukuvuoden 1830-1831.⁹²

Raumalla toimi 1800-luvun lopussa kaksi kansakoulua: Seminaarin kansakoulu ja Blåsbakan kansakoulu. Blåsbakan koulurakennus luovutettiin vuosisadan vaihteessa sairaalan käyttöön, minkä vuoksi Pakkahuoneenmäeltä varattiin kaksi tonttia, joihin oli tarkoitus perustaa tyttö- ja poikakoulut. Ensimmäiseksi päätettiin rakentaa kansakoulurakennus tytöille. Toiselle tontille valmistui vahvistestarin asunto ja veistohuone. Tyttökansakoulu aloitti toimintansa uusissa August Heleniuksen suunnittelemissa tiloissa vuonna 1900.⁹³

Vuonna 1931 valmistui nykyiseen liikekeskustaan Karinkoulun uudisosa. Vuonna 1900 valmistunut hirsirunkoinen koulurakennus toimi uuden koulun valmistuttua kaupungin virastorakennuksena, muun muassa verovirastona. Lopulta se palautettiin takaisin koulukäyttöön. Vuonna 1957 valmistui Keijo Vallin suunnittelema Karinkoulun laajennus, joka toteutettiin tulevan kansalaiskoulun tarpeet huomioon ottaen.⁹⁴ Ennen toista maailmansotaa valmistuneista kansakouluista on mainittava myös Syvärauman koulu. Siitä käytetään myös nimitystä ”rantakoulu”. Rakennuksen vanhempi osa on Arvi Leikarin 1927 suunnittelema.⁹⁵

Karinkoulua kuvattuna sisäpihalta. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

⁹¹ Ks. Heino 2002, 472.

⁹² Pakki-tietokanta (Triviaalikoulu).

⁹³ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavotus; Pakki-tietokanta (Karinkoulu).

⁹⁴ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavotus; Pakki-tietokanta (Karinkoulu).

⁹⁵ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavotus.

1940-luvulla kansakoulujen tilanahtaus kävi sietämättömäksi ja tuolloin päätettiin luopua koulujen keskittämisestä samalle alueelle keskustaan. Rauman kolmas kansakoulu Otan koulu rakennettiin vuonna 1950 rautatien myymisestä saaduilla rahoilla. Koulun suunnitteli 1950 Martti Välikangas, joka suunnitteli koulurakennuksia 1940-luvun lopussa myös muun muassa Juvalle, Orivedelle ja Pieksämäelle. Otan koulu toimi kansakouluna ja ala-asteena vuoteen 1996 asti, jolloin se muutettiin ammattikorkeakoulun tekniikan oppilaitokseksi.⁹⁶

Otan koulu edustaa 1950-luvun laadukasta arkkitehtuuria. Kohteen on suunnitellut valtakunnallisesti tunnettu arkkitehti Martti Välikangas. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa Rauman kaupunki halusi panostaa vahvasti korkeamman asteen koululaitoksiin. Vuosisatojen molemmiin puolin nykyisen liikekeskustan alueelle valmistui kaksi lyseorakennusta. Vuonna 1897 valmistui nykyisen kaupungintalon kortteliin lyseo, jonka suunnitteli August Helenius. Kohde siirtyi myöhemmin kaupungin virastojen käyttöön.⁹⁷ Wivi Lönn suunnitteli uuden lyseorakennuksen Kanalin varteen vuonna 1914. Tämä kohde purettiin 1970-luvun alussa. Tämän korvaava lyseorakennus valmistui Aittakarin alueelle 1960-luvun lopulla ja sitä laajennettiin vuonna 1987. Rauman lyseon lukio muutti vuonna 2000 Aronahden koulun tiloihin ja lyseoon jäi yläaste.⁹⁸

Rauman tyttölyseo sai oman koulurakennuksensa, toimittuaan vuodesta 1944 vanhassa lyseorakennuksessa. Vuonna 1977 tyttölyseosta tuli Raumanmeren yläaste ja lukio. 1990-luvun alkupuolella Raumanmeren koulu muutti uusiin tiloihin. Jussoilan koulu siirtyi Turun yliopistolle ja nykyisin rakennuksessa toimii muun muassa yksityinen koulu.⁹⁹

Rauman seminaarin perustamisella Myllymäkeen 1800- ja 1900-luvun taitteessa oli kaupungin taloudelliseen ja henkiseen vireyteen piristävä vaikutus. Suomenkielisen seminaarin rakennukset valmistuivat vuonna 1898.¹⁰⁰ Vuonna 1963 seminaari muutettiin käsityönopettajia valmistavaksi kouluksi. Seminaarin viimeinen lukuvuosi päättyi 1974, jonka jälkeen koulu siirtyi Turun yliopiston

⁹⁶ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo.

⁹⁷ Pakki-tietokanta (Tarvonsaaren koulu).

⁹⁸ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavoitus.

^{99 99} Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavoitus.

¹⁰⁰ Heino 2002, 206-207.

kasvatustieteellisen tiedekunnan alaisuuteen. Näin Raumasta tuli yliopistokaupunki, joskin opiskelu Myllymäellä jatku suurin piirtein entiseen tapaan.¹⁰¹

1900-luvun alussa Raumasta kehittyi myös ammattikoulukaupunki. Kouluja olivat meri-, käsityö- ja kauppa-apulaiskoulu. Kaupungin identiteettiä ja toimintaan soveltui erinomaisesti etenkin merikoulu. Merikoulu aloitti toimintansa vuonna 1880. Sille valmistui vuonna 1899 komea Otto F. Holmin piirtämä rakennus. Vuonna 2004 siihen muutti Rauman merimuseo. Merikoulu sai uudet tilat vuonna 1964 ja koulun nimi muutettiin merenkulkuoppilaitokseksi. Kuusi vuotta myöhemmin koulun nimi muutettiin Rauman merimiesammattikouluksi. Se sai modernit opetustilat vuonna 1969 sataman liepeiltä.¹⁰² Kanalin varrella sijaitseva Rauman kauppaoppilaitos on Reino Lukanderin ja Olli Vahteran vuonna 1984 suunnittelema.¹⁰³

Raumalla on muutama arkkitehtonisesti ja historiallisesti arvokas päiväkotirakennus. Wännin päiväkoti on arvoitettu maakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi. Se valmistui vuonna 1886, ja vuodesta 1918 kohteessa toimi lastenseimi, vuodesta 1920 lähtien lastentarha ja vuodesta 1973 kunnallinen päiväkoti.¹⁰⁴ Vuonna 1950 valmistui Rauman kaupungin ensimmäinen päiväkotikäyttöön suunniteltu rakennus, Nummen päiväkoti. Sen suunnitteli yksi Suomen nykyarkkitehtuurin pioneereista, Martti Välikangas.¹⁰⁵ Otantien alussa sijaitsevan lastenkodin on suunnitellut Antero Pernaja 1951.¹⁰⁶

Nummen päiväkodin tunnuspiireinä ovat torniaihe, pyöreät ikkunat ja massan monimuotoisuus. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

¹⁰¹ Heino 2002, 359.

¹⁰² Heino 2002, 219 ja 365-366; Rauman merimuseon internetsivut osoitteessa <http://www.rmm.fi/suomi/laehde-museon/museo/historiaa>.

¹⁰³ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavotus.

¹⁰⁴ Pakki-tietokanta (Wännin päiväkoti, Nortamonkatu 8).

¹⁰⁵ Pakki-tietokanta (Nummen päiväkoti).

¹⁰⁶ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavotus.

Nykyisen Rauman aluesairaalan juuret ovat 1800-luvulla. Sairaalan mäellä toimi vuoteen 1899 saakka Blåsbackan koulu, jonka rakennus siirtyi koululta sairaalan käyttöön. 1900-luvun alussa alueelle rakennettiin kuumesairaala ja siihen liittyviä pienempiä rakennuksia. Vanha koulurakennus purettiin 1952 suunniteltujen sairaalarakennusten alta. Uuden sairaalan rakennukset valmistuivat 1950-luvun alkupuoliskolla. Myöhemmin kokonaisuutta on laajennettu useaan otteeseen.¹⁰⁷

Uusi-Lahden kunnalliskoti valmistui vuonna 1937. Kohde tunnettiin aikoinaan nimellä Vaivaiskartano. Kunnalliskoti rakennettiin 88 asukasta varten. Kunnalliskotia laajennettiin vuonna 1963 sairasosastolla.¹⁰⁸

Uusi-Lahden kunnalliskoti edustaa 1930-luvun lopun funktionalismia. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

Lönnströmin taidemuseo sijaitsee Valtakadun ja Satamakadun kulmauksessa. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

Museoilla, teattereilla, kirjastoilla ja muilla kulttuurirakennuksilla on merkittävä vaikutus kaupunkien henkiseen elämään. Lisäksi ne edustavat usein tavallista laadukkaampaa arkkitehtuuria. Raumalle kaupungin museo perustettiin vuonna 1891, mikä tapahtui suomalaisittain melko varhaisessa vaiheessa. Museo sijoittui alkuvaiheessa vanhaan raatihuoneeseen.¹⁰⁹ Taidemuseo kaupunkiin avattiin vuonna 1970 ja museo sijoittui vanhaan kaupunkiin Pinnalan taloon.¹¹⁰

¹⁰⁷ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavotus.

¹⁰⁸ Heino 2002, 385 ja 388

¹⁰⁹ Heino 2002, 370.

¹¹⁰ Heino 2002, 370 ja 379.

Lönströmin taidemuseon rakennus on Onni von Zansenin 1912 suunnittelema. Tämän jugendtyylinen kohteen rakennutti perheelleen yksityisasunnoksi konsuli Wladimir Sofronoff. Rakennus ehti olla asuinkäytössä vain noin neljä vuotta. Toimittuaan hotelli-, ravintola- ja suojeluskuntatoiminnassa, myytiin rakennus Rauman kaupungille vuonna 1922. Kaupunki sijoitti rakennukseen poliisilaitoksen ja raastuvanoikeuden. Uuden valtion virastotalon valmistuttua rakennus myytiin Lönströmin säätiölle. Korjaus- ja muutostöiden jälkeen rakennukseen avattiin Lönströmin taidemuseo vuonna 1993.¹¹¹

Raumalla 1850 alkanut kirjastotoiminta sai ensimmäiset omat tilansa 1887 Kuninkaankadun varteen. Jo vuonna 1889 kirjasto joutui muuttamaan Kuninkaankadulta pois kansakoulun tieltä. Kirjaston oltua vuosien varrella erilaisissa tiloissa vuokralla, sijoitettiin se vuonna 1900 takaisin omaan rakennukseensa. Sodan jälkeen väestö kasvoi ja kirjasto kävi ahtaaksi. Uutta tilaa etsittiin ja vaihtoehtoina tutkittiin Tarvonsaaren koulua ja vanhaa kaupungintaloa. Kaupunki myi kirjaston tontin rakennuksineen pankille ja kirjasto jäi entiseen taloonsa vuokralaiseksi. Kun uuden pankin rakentaminen tuli ajankohtaiseksi, joutui kirjasto Soihtulaan. Vuonna 1959 tehtiin päätös uuden kirjastorakennuksen rakentamisesta ja paikaksi hyväksyttiin Ankkuripuisto.¹¹²

1961 valmistunut pääkirjasto suunniteltiin kaupungin talonsuunnitteluosastolla ja suunnittelijana toimi kaupunginarkkitehti Eero O. Kari. Rakennus kävi kuitenkin pian ahtaaksi,¹¹³ mutta uutta kirjastoa saatiin odottaa uudelle vuosituhannele saakka. Kirjastosta järjestettiin kutsukilpailu ja sen voitti arkkitehtitoimisto Lahdelma & Mahlamäki. Uusi kirjasto valmistui entisen viereen vuonna 2004.¹¹⁴ Vanhaan kirjastorakennukseen sijoittui kaupunginteatteri.

Vuonna 1961 valmistunut kirjastorakennus on muutettu Rauman kaupunginteatterin käyttöön. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

Rauman keskustaajaman alueella on useita historiallisesti merkittäviä hengellisiä rakennuksia. Näistä maakunnallisesti arvokkaina yksittäisinä tai arvoalueiden sisällä olevina kohteina ovat 1500-

¹¹¹ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavotus.

¹¹² Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavotus.

¹¹³ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavotus.

¹¹⁴ Niemi ja Lynne 2012, 56.

luvun alussa valmistunut Pyhän Ristin kirkko, vuonna 1885 rakennettu evankelinen rukoushuone (Poselli) ja 1920-luvun puolivälissä valmistunut seurakunnan nuortentalo.¹¹⁵

Modernista hengellisestä rakennuskannasta yksi arkkitehtonisesti laadukkaimmista kohteista on kirkkoherranvirasto. Rakennus on Eero O. Karin vuonna 1964 suunnittelema. Se rakennettiin entisen pappilan maille. Rakennuksen paikalta purettiin vanha pappila ja pappilan sauna.¹¹⁶ Toinen merkittävä moderni hengellinen rakennus on helluntaiseurakunnan Salem-kappeli. Se valmistui Vesitorninmäen pohjoisrinteelle vuonna 1981. Kohteen suunnitteli oululainen arkkitehtitoimisto Savolainen & Torvikoski.¹¹⁷ Hieman keskustaaajaman ulkopuolella – ja samalla tämän selvitysalueen – sijaitsee Monnan kappeli, joka edustaa korkeatasoista 1950-luvun hengellistä rakentamista. Kohde valmistui vuonna 1957 ja sen suunnitteli Keijo Valli.¹¹⁸

Modernia laadukasta hengellistä arkkitehtuuria edustaa kirkkoherranvirasto Kirkkokadun alkupäässä. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

4.6. Puistot ja vapaa-ajan alueet

Julkiseen rakentamiseen luetaan tässä selvityksessä myös puistot sekä viher-, ulkoilu- ja liikunta-alueet. Aikoinaan Vanhan Rauman alueella ei ollut varsinaisia puistoja, joskin kaupungissa oli muutamia luonnontilaisia alueita. Lisäksi kaupunkia ympäröivät pellot, niityt ja joutomaat. Pitkälti tämän kaltainen tilanne säilyi aina 1940-luvulle saakka.¹¹⁹

Kuitenkin 1800-luvun lopulla rakennettiin joitakin puistoja, kuten Helmenpuisto ja Asemapuisto. Vuonna 1892 kaupunkiin perustettiin Kaunistuskomitea ohjaamaan puistojen hoitoa ja suunnittelua. Komitean esityksestä palkattiin istutusten hoitajaksi puutarhuri vuonna 1893. Seuraavan vuosisadan alussa kaupungin puistoja hoitivat ”urakkamiehet” kaupunginpuutarhurin ohjeiden mukaan. Kau-

¹¹⁵ Uusi-Seppä 2012, 313-316.

¹¹⁶ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaavoitus.

¹¹⁷ Niemi ja Lynne 2012, 68.

¹¹⁸ Niemi ja Lynne 2012, 120.

¹¹⁹ Köykkä 2000, 74.

punginpuutarhurin toimi lakkautettiin vuonna 1903 ja puistojen hoitoa jatkettiin urakkatoimisesti Rahatoimikamarin valvonnassa.¹²⁰ 1920-luvulla kaupungin rakennuskonttorin toimesta suunniteltiin ja rakennettiin uusia puistoja. Näistä Orellinpuisto Vanhassa Raumassa ja Kolmiopuisto kaupungintalon kupeessa ovat vielä suurelta osin vanhassa asussaan.¹²¹

Nykyisen kaupungin puistotoimen toiminnan voidaan katsoa alkaneen vuonna 1928, jolloin Rauma sai pysyvän kaupunginpuutarhurin viran. Seuraavalla vuosikymmenellä kaupunki jatkoi uusien puistojen rakentamista. Tuolloin nykyiseen liikekeskustaan toteutettiin Keskuspuisto, joskin puuston se sai vasta 1950-luvulla. Myös vanhoja puistoja kunnostettiin, kuten Vanhankirkon puistoa, Pyhän Kolminaisuuden Kirkon ympäristöä ja Valtakadun ja Tehtaankadun välissä sijaitsevaa Tarvonsaaren puistoa.¹²²

Vuoden 1969 yleiskaavassa virkistys- ja ulkoilualueille laitettiin suurta painoarvoa. Kaava suositteli pohjois-etelä –suuntaisten viherkaistojen sekä Petäjäksi alueen ja saariston turvaamista virkistyskäyttöön.¹²³ Vuosina 1986-1987 tehtiin Rauman kaupungin puistopuiden kuntoselvitys ja uudistusohjelma.¹²⁴ Monet liikekeskustan puistoista suunniteltiin uudelleen 1990-luvulla ja niiden kunnostus toteutettiin 2000-luvun puolella. Näitä puistoja ovat muun muassa Kolmiopuisto ja Keskuspuisto.¹²⁵

Vuoden 1969 yleiskaavassa esitetyt alueet, joita se suositteli ulkoilualueiksi vuosituhannen taitteeseen mennessä. Kartta Rauman kaupungin kaavoitus

¹²⁰ Köykkä 2000, 75.

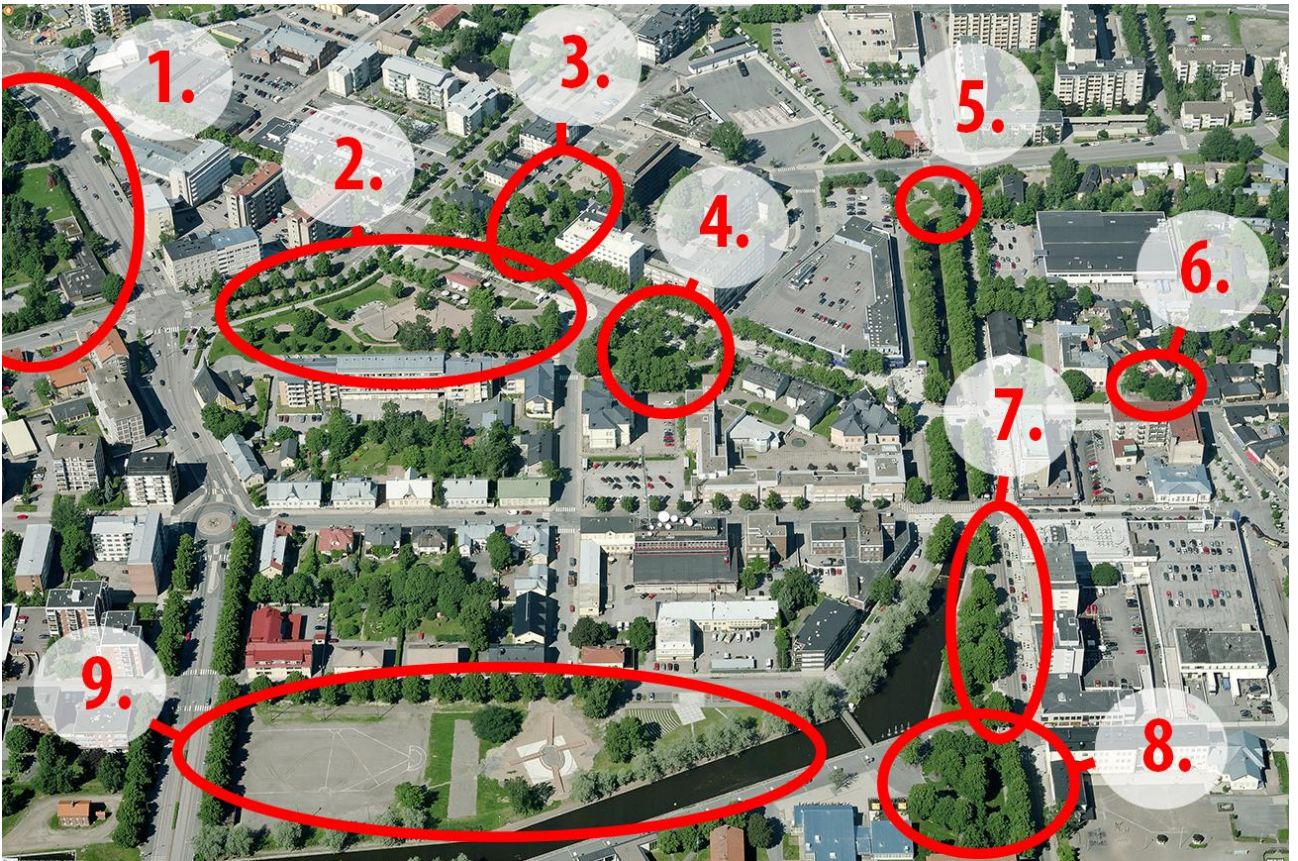
¹²¹ Köykkä 2000, 76.

¹²² Köykkä 2000, 76-78.

¹²³ Rauman yleiskaava 1969. Rauman kaupungin keskusarkisto.

¹²⁴ Keskustan asemakaavan muutos 1989. Rauman kaupungin kaavoitus.

¹²⁵ Köykkä 2000, 78-78.

*Liikekeskustan puistoja:**Kuva 2011 Blom, visualisointi Pekka Piiparinen*

1. *Seminaarimäen puistikot*
2. *Keskuspuisto*
3. *Tarvonsaarenpuisto*
4. *Kolmiopuisto*
5. *Yrittäjäpuisto*
6. *Nortamonaukio*
7. *Kanalinhelmenpuisto*
8. *Ankkuripuisto*
9. *Liikennepuisto/Parpansali*

Virkistysalueisiin voidaan lukea myös liikunta- ja urheilualueet. Otanlahteen valmistui urheilukenttä vuonna 1914. Kentän rakentamista oli ajanut ennen kaikkea paikallinen urheiluseura, Rauman Urheilijat.¹²⁶ Rauman jääkiekkoilijoiden käyttöön valmistui vuonna 1950 Vähämaanpuistoon kaupungin ensimmäinen korkealaitainen kaukalo. Sen rahoittaja toimi kaupunki. Vuonna 1955 Rauma sai maauimalan. Vuosikymmenen lopulla Otanlahdesta muodostettiin urheilupuisto ja Äijänsuo varattiin palloilualueeksi. Jälkimmäiselle alueelle raumalaiset saivat Suomen kolmanneksi nuorimman jäähallin vuonna 1969.¹²⁷ Myös metsäteollisuus rakensi oman urheilukentän tehdasalueen ja Lonsin asuinalueen kupeeseen.

¹²⁶ Heino 2002, 375.

¹²⁷ Heino 2002, 375.

4.7. Liikenne ja infrastruktuuri

Rauman liittäminen valtakunnan rautatieverkkoon on kaupungin elinkeino- ja liikennehistorian yksi merkittävimmistä tapauksista. Rautatieliikenne Raumalla alkoi vuonna 1897. Alkuvaiheessa rautatien avulla Rauman satamaan ohjattiin ennen kaikkea sisämaan puutavaraa ja huomattava osa Tampereen ulkomaankaupasta. Näin rautatie toi satamaan kymmeniä tonneja uutta lastattavaa ja sillä oli näin myös merkittävää työllistävää vaikutusta. Sen sijaan toivottuja uusia teollisuusyrityksiä rautatie ei välittömästi kaupunkiin houkutelut. Rauman rautatiet palvelivat myös matkustajaliikennettä, mutta tämä loppui vuonna 1988.¹²⁸

Rauman asemarakennus ja siihen liittyvä ulkorakennus valmistuivat vuonna 1897. Itse asemarakennus on tyyliltään uusrenessanssia. Ratapihan pohjoispuolella on neljä 1800- ja 1900-lukujen taitteessa valmistunutta varastorakennusta. Rautatieaseman rakennuksen ja makasiinit ovat maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Lisäksi rautatieasema sisältyy sopimukseen (9.12.1998) valtakunnallisesti merkittävien asema-alueiden suojelusta.¹²⁹

Infrastruktuurin osalta tässä nostetaan esiin vesi- ja viemärijärjestelmä. Sen Rauma uudisti 1930-luvulla ja uusiin toimintoihin kuului vesitornin, pumppuaseman, jätevesien puhdistusaseman ja näihin liittyvän putkiston rakentaminen. Vesi johdettiin uusiin putkistoihin vuonna 1934.¹³⁰ Vuosikymmenen alkupuoliskolla Äyhönjärven rannalle valmistui maapato ja pumppuasema.¹³¹

Nanunkalliolle rakennettiin 1930-luvulla Rauman ensimmäinen vesitorni. Sen suunnittelijana oli valtakunnallisesti tunnettu arkkitehti Lars Sonck. Tämän säiliö kävi kuitenkin pieneksi ja uusi vesitorni valmistui samalla paikalle vuonna 1963. Uuteen torniin rakennettiin myös näköalaravintola.¹³²

Vuonna 1963 valmistunut vesitorni on Rauman keskustaajaman näkyvin maamerkki. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

¹²⁸ Heino 2002, 100, 102-105 ja 322.

¹²⁹ Uusi-Seppä 2012, 316.

¹³⁰ Heino 2002, 405.

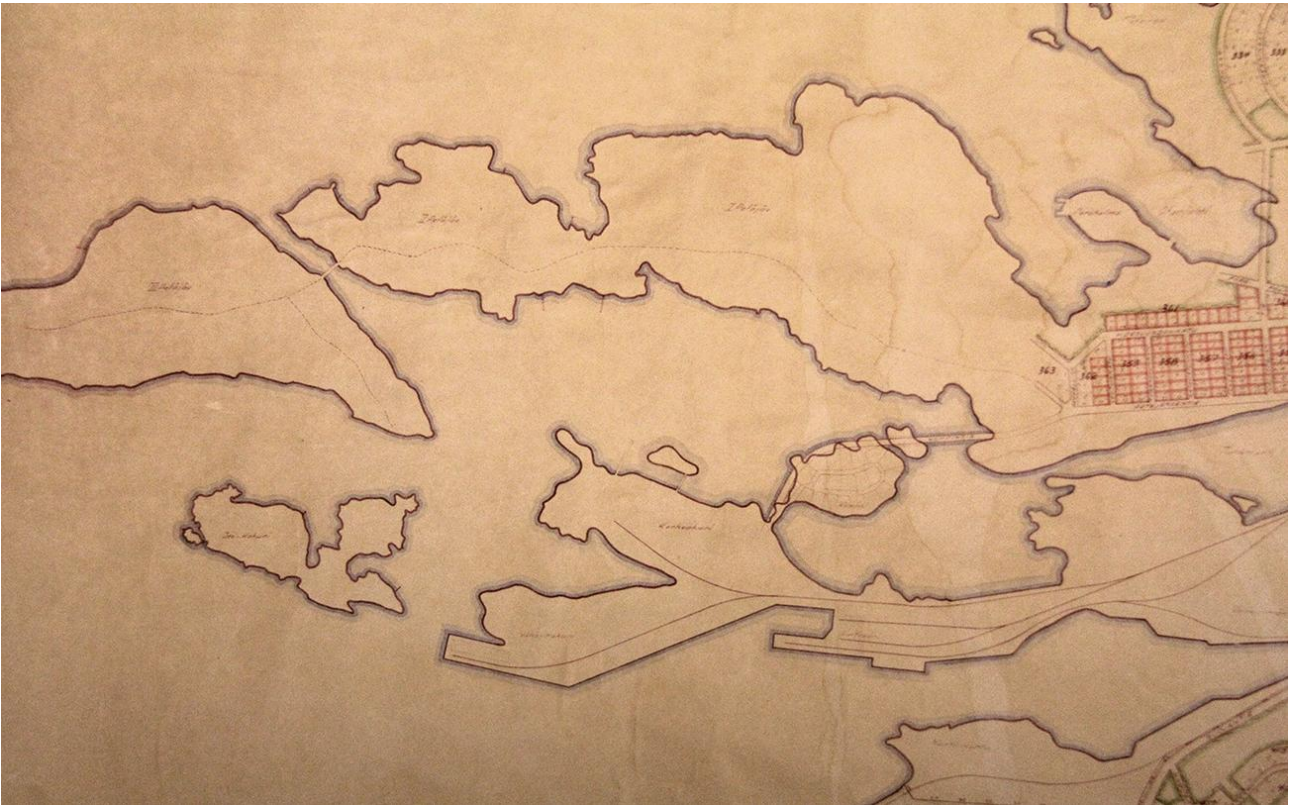
¹³¹ Heino 2002, 405.

¹³² Heino 2002, 407 ja 408.

Kaupunki laajensi satamaa ensimmäisen maailmansodan loppumisen aikoihin. Laajennus kohdistui Martinkariin, jonne toteutettiin uusi laituri. Martinkarin laajennus oli kohdennettu tuontitavaroiden vastaanottamiseen, mutta kun tuonti jäi alle odotusten, jäi laajennusosa puutavaran varasto- ja lastauspaikaksi. Pääasialliseksi satama-alueeksi jäi Laitsaari, jota kautta lastattiin muun muassa sisämaan paperia ja selluloosaa.¹³⁹

Rautatie houkutteli Laitsaaren satama-alueelle uusia yrityksiä. 1920-luvun alussa siellä toimi Korkeakarin lasitehdas, Salmensuunkarin naula- ja drittelitehdas sekä Nobelin öljysäiliö. Sataman suurin käyttäjä eli Rauma Wood sijaitsi kuitenkin Sampaanlahden rannalla, joka oli tuohon aikaan yksinäinen tehdasalue ympärillään rakentamattomia maa-alueita.¹⁴⁰

Seuraavan kerran satamaa laajennettiin 1920-luvun lopulla ja uusi laituri valmistui Vähä-Hakunin etelä- ja lounaisrannalle. Alueelle toteutettiin samalla syväsatama. Vähä-Hakunin satamalaajennus avattiin liikenteelle vuonna 1931. Liikenne jatkoi kasvamistaan ja seuraavaa laajennusta alettiin toteuttamaan vuonna 1938. Siinä Vähä-Hakunin ja Korkeakarin laiturit yhdistettiin. Satama-alueen maasto muuttui, sillä Vähä-Hakunin salmea täytettiin Korkeakarista louhituilla kivillä. Samalla lasitehtaan laituri uusittiin ja sinne hankittiin kaksi viiden tonnin nosturia. Rakennustyöt valmistuivat vuonna 1939 talvisodan jälkeen. Laiturin jatkaminen saatiin päätökseen 1950-luvulla.¹⁴¹

Kartta 1940-luvun jälkipuoliskolta kertoo, Petäjäkset olivat yhdistetty toisiinsa teiden ja sillan avulla. Komppi oli oma saarensa. Myöhemmin 1970- ja 1980-lukujen taitteessa III Petäjäs erotettiin muista Petäjäksisistä ja liitettiin Korkeakariin ja samalla mantereeseen. Kartta osa laajempaa Rauman kaupungin kartta. Rauman kaupungin keskusarkisto

¹³⁹ Heino 2002, 331.

¹⁴⁰ Heino 2002, 334.

¹⁴¹ Heino 2002, 333 ja 336.

Sataman luonne muuttui 1950-luvulta lähtien, kun lastauksessa alettiin käyttää yhä enemmän koneita, ennen kaikkea trukkeja.¹⁴² 1970- ja 1980-lukujen taitteessa satama-alue koki jälleen muutoksia. Kaupunki rakensi Laitsaarelle uudet laiturin ja käynnisti Kompinlahden täyttämisen. Satamaa laajennettiin Iso-Hakuniin ja Kolmanteen Petäjäkseen ja niitä laajennettiin jo 1980-luvun lopulla.¹⁴³ Vuosikymmenen alussa satamaan oli raivattu myös syväväylä. 1980-luvun alussa satama oli muutettu laajahkoksi 76 hehtaarin alueeksi, joka saattoi ottaa vastaan hyvinkin suuria laivoja. Sataman laitureiden yhteen laskettu pituus oli 1410 metriä.¹⁴⁴ Vuosituhannen taitteessa alettiin täyttää Petäjäksen ja Ruuhiluodon toisistaan erottavia salmia sataman laajentamiseksi.¹⁴⁵

Sataman rakennetun ympäristön luonnetta kuvaa lähes jatkuva muutostila ja esimerkiksi 1950-luvulta lähtien sataman muutostyöt jatkuivat lähes keskeytyksittä. Mikäli varsinaista satamaa ei laajennettu, rakentamista riitti myös muun muassa varastotiloissa.¹⁴⁶ Laajentumiset johtuivat sataman toiminnan kasvusta. Sataman tavaraliikenne kasvoi vuoden 1963 noin 0,68 miljoonasta tonnista vuoteen 1994 mennessä noin 4,27 miljoonaan tonniin.¹⁴⁷ Modernin sataman alueen työnjaoksi vakiintui, että Laitsaaren ja Vähä-Hakunin laitureille ohjattiin lastattavat ja purettavat laivat, Iso-Hakuniin perä- ja sivuporttilaivat ja Petäjäkseen bulkkilastia kuljettaneet alukset.¹⁴⁸ Viimeisin laajennus satama-alueella oli Ro-Ro 7 Isohakunin länsiosaan.¹⁴⁹

Vuosituhaten lopulla voitiin todeta, että Rauman satama oli kilpailukykyvertailussa eräs Suomen parhaita. Esimerkiksi vuonna 1996 satama oli Suomen viidenneksi suurin yleissatama ja suurin paperivientisatama 29 % markkinaosuudella.¹⁵⁰ Tuolloin Rauman satamassa oli 24 laituria. Eniten laivoja vieraili Iso-Hakunin laitureilla.¹⁵¹

Rauman satamaan liittyy kiinteästi myös laivanrakentaminen, jossa kaupungilla on vuosisataiset perinteet. Paikalliset ovat rakentaneet aikojen saatossa paljon pieniä puulaivoja, mutta 1910-luvulla Vuojoki Gods –saha- ja puutavarayhtiö alkoi tuottaa myös proomuja ja tervahöyryjen kaltaisia laivoja puunkuljetukseen. Tehdas laajensi laivanrakennustoimintaansa 1910- ja 1920-lukujen taitteessa, kun Ruok`luodon nokalle valmistui korjaustelakka ja konepaja. Jälkimmäinen erikoistui arinalautojen ja sahateollisuuden koneiden valmistukseen.¹⁵²

Vuojoki Gods alulle panema telakka jatkoi vuoden 1915 jälkeen Oy Rauma Wood Ltd –nimisenä, josta tuli vuonna 1942 osa Rauma-Raahe Oy –konsernia. Rauma-Raahe perusti kaupunkiin sen tärkeimmän telakan 1940-luvun alkupuoliskolla kaupungin ja valtion tuella.¹⁵³ Uusi korjaustelakka valmistui vuonna 1948 muun yhtiön toiminnan rinnalle. Rauman kaupungin kannalta merkittävä päätös syntyi vuonna 1958, jolloin Rauma-Repola Oy, johon Rauma-Raahe Oy oli sulautunut, teki päätöksen telakoittensa nykyaikaistamisesta ja laivanrakennuksen keskittämisestä Raumalle. Tämä merkitsi Rauman telakan kapasiteetin kasvattamista.¹⁵⁴

¹⁴² Heino 2002, 343.

¹⁴³ Heino 2002, 333-335.

¹⁴⁴ Heino 2002, 335.

¹⁴⁵ Heino 2002, 335.

¹⁴⁶ Ks. Heino 2002, 336.

¹⁴⁷ Sataman 0 + laajennusvaihtoehdon selvitys 1997, 3.

¹⁴⁸ Heino 2002, 335.

¹⁴⁹ Esa Vuoren suullinen tieto 24.6.2014.

¹⁵⁰ Sataman 0 + laajennusvaihtoehdon selvitys 1997, 1.

¹⁵¹ Sataman 0 + laajennusvaihtoehdon selvitys 1997, 11-12.

¹⁵² Heino 2002, 284-285.

¹⁵³ Heino 2002, 285.

¹⁵⁴ Heino 2002, 288.

Toisen maailmansodan jälkeen perustettiin telakka Korkeakarin nk. Lasitehtaan nokkaan, jossa alettiin valmistaa sotakorvauksia varten puisia laivoja. Yhtiön nimeksi tuli Hollming Oy.¹⁵⁵ 1950-luvulla Hollmingin telakan toimita perustui jo teräsproomujen myyntiin.¹⁵⁶

Sotakorvaukset vauhdittivat merkittävästi Rauman telakoiden toiminnan kehittymistä ja 1940-luvulla ne toimivatkin sotakorvausteollisuuden varassa. Viimeiset sotakorvauslaivat Raumalta luovutettiin vuonna 1952.¹⁵⁷ Tämänkin jälkeen Neuvostoliitto oli Rauman telakoiden tärkein työllistäjä.¹⁵⁸ Muun muassa edulliset maksujärjestelyt ja pitkät tilaussarjat takasivat Rauman telakoiden kannattavuuden Neuvostoliiton kaupassa. 1980-luvulla tilanne alkoi muuttua kun Neuvostoliiton tilauksissa alkoi painottua yksilölliset laivat.¹⁵⁹

Rauma-Repolan telakka joutuikin 1980-luvulla vaikeuksiin ja telakalta vähennettiin työpaikkoja noin 40 %. Rauma-Repolan ratkaisuksi telakoiden ahdinkoon tuli Rauman ja Uudenkaupungin telakoiden irrottaminen yhtiön muusta toiminnasta Rauma Yards –nimen alle.¹⁶⁰

1980-luvun haasteelliset ajat pakottivat myös paikalliseen yhteistoimintaan. Rauman merkittävimmät telakat Hollming Oy ja Rauma-Repola Oy sulauttivat Aquamaster-Rauma Oy:ksi. Se alkoi valmistamaan laivanrakennuksen erityistuotteita, kuten potkureita ja vinssejä. Yrityksestä kasvoi maailmanlaajuinen toimija. Seuraavalla vuosikymmenellä yhtiö koki yrityskauppoja ja vuonna 1999 se päätyi Rolls Royce –konsernille.¹⁶¹

Lopulta Hollming ja Rauma-Repola yhdistivät myös telakkatoimintansa, jonka tuloksena syntyi vuonna 1991 Finnyards Oy. Rauman telakoilla ei 1990-luvulla päästy kuitenkaan enää entisiin tilausrakennuksiin ja Finnyards sulautui norjalaisen Aker-konsernin osaksi. Rauman telakoita hallinnoimaan perustettiin Aker Finnyards –yritys.¹⁶² Vuonna 2009 yhtiö muuttui STX Finland Oy:ksi, jonka emoyhtiö on STX Europe.

Laajalle satama-alueelle on jäänyt vain vähän rakennetun ympäristön historiallisia kohteita. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että satama-alueita on muokattu paljon sen olemassa olon aikana. Ehkä merkittävin säilynyt rakennus alueella on Albert Richardtsonin vuonna 1920 suunnittelema lasitehtaan konttorirakennus. Tämän jälkeen se on toiminut myös muun muassa satamatoimistona ja rakennuksessa on sijainnut myös satamakapteenin asunto.¹⁶³ Entisen konttorirakennuksen vieressä on 1950-luvulla valmistunut rakennus,¹⁶⁴ joka on nykyisin huoltorakennuksena.

¹⁵⁵ Heino 2002, 285.

¹⁵⁶ Heino 2002, 286.

¹⁵⁷ Heino 2002, 286.

¹⁵⁸ Heino 2002, 288.

¹⁵⁹ Heino 2002, 289.

¹⁶⁰ Heino 2002, 289.

¹⁶¹ Heino 2002, 289.

¹⁶² Heino 2002, 290.

¹⁶³ Rauman keskustan osayleiskaavan selostus 2003, Rakennusinventointi, kohdeluettelot. Rauman kaupungin kaavoitus; Esa Vuoren suullinen tieto 24.6.2014.

¹⁶⁴ Ajoitus perustuu silmämääräiseen havainnointiin ja karttaan, jossa on merkitty raumalaisten kohteiden valmistusajat niiden vuosikymmenten mukaan (Rauman kaupungin kaavoitus).

Entinen lasitehtaan konttorirakennus ja satamatoimisto on ulkoisesti hyvässä kunnossa. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

Entisen satamatoimiston vieressä on huoltorakennus, joka lienee valmistunut 1950-luvulla. Rakennuksen tarkempaa historiaa ei tunneta. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

Alueen rakennettuun ympäristöön kuuluvat myös nosturit ja vanhat laiturit. Vuonna 1952 valmistuneet nosturit on siirretty nykyiselle paikalleen Suojan laiturin tuntumaan 2000-luvulla satamanlahden toiselta puolelta.¹⁶⁵ Satamassa on kaksi historiallista laituria, jotka on poistettu käytöstä. Vanhempi näistä sijaitsee nostureiden edessä Suojan laiturin kupeessa ja toinen viljasiilojen lähetyvillä. Sataman liepeillä on vuonna 1969 valmistunut Rauman merimiesammattikoulun rakennus, joka on kaupungin identiteetin kannalta merkittävä, sillä Raumalle perustettiin merikoulu vuonna 1880.¹⁶⁶ Rakennuksen ulkoista olemusta on muutettu alkuperäisestä.

¹⁶⁵ Esa Vuoren suullinen tieto 24.6.2014.

¹⁶⁶ Heino 219 ja 366.

Sataman läntisin laituri on poistettu käytöstä, mutta sen rakentamisajankohta ei ole tiedossa. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

Nosturit on rakennettu vuonna 1952 ja ne on siirretty nykyiselle paikalleen 2000-luvulla. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

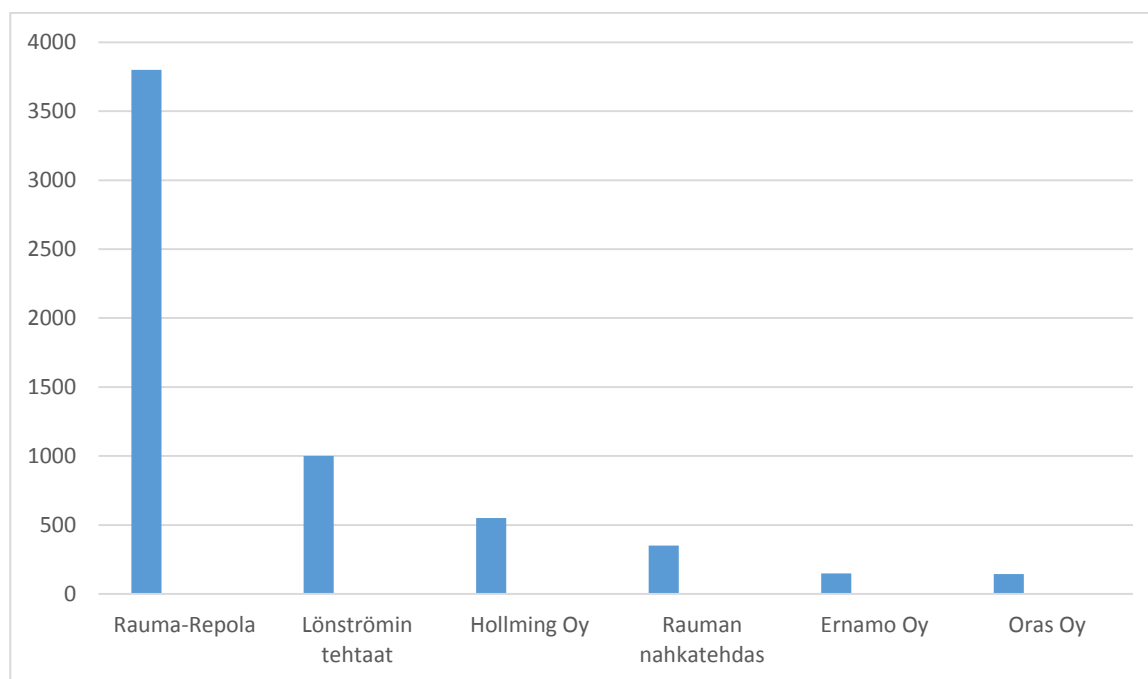

Sataman ainoat puulaiturit ovat käytännössä hajonneet. Laituri lähellä Suojan laituria. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

Satamaan liittyy läheisesti myös raumalainen metsänjalostusteollisuus. 1910-luvulta lähtien Rauma alkoi teollistua aiempaa kiihtyvään tahtiin. Ensimmäinen merkittävä toimi teollistumisprosessissa oli Sampaanlahden sahan toiminnan aloittaminen vuonna 1912. Saha alkoi pyörittämään Vuojoki Gods ja sen myötä Raumalle alkoi syntyä uudenaikaista metsäteollisuutta.¹⁶⁷ Oy Rauma Woodiksi yritys muuttui vuonna 1916 ja sen sahalla työskenteli sen toiminnan alkaessa noin 130 työntekijää ja vuosikymmen myöhemmin jo lähes tuhat.¹⁶⁸

Vuonna 1920 Oy Rauma Wood rakensi alueelle selluloosatehtaan. Tehdas sai paperikoneen vuonna 1969 ja seuraavat koneet vuosina 1971, 1980 ja 1998.¹⁶⁹ Vuonna 1942 Rauma Wood ja Raahe Oy sulautuivat Rauma-Raahe Oy:ksi, josta tuli samalla valtakunnallinen konserni. Vuonna 1952 toteutui jälleen merkittävä yritysfuusio, jossa Rauma-Raahe Oy, Repola-Viipuri Oy ja Lahti Oy sulautuivat Rauma-Repola Oy:ksi. Viimeistään 1980-luvulla Raumalle jääneestä tehtaasta kehittyi merkittävä saha-, selluloosa- ja paperitehdaskompleksi. Viimeisin tehdasta koskenut yritysfuusio tapahtui vuonna 1996, kun Rauma-Repola Oy sulautui osaksi UPM-Kymmene Oy:tä.¹⁷⁰

Viimeistään vuonna 1991 Rauma vakiinnutti paikkansa Suomen yhtenä johtavista paperinvalmistuspaikkakunnista sen saadessa Oy Metsä-Rauma Ab:n paperitehtaan.¹⁷¹ Vuonna 1996 yhtiö rakensi paperitehtaan naapuriin myös sellutehtaan. Vuonna 2000 Metsä-Rauma fuusioitiin Oy Metsä-Botnia Ab:hen.¹⁷² Myöhemmin yrityksen nimeksi tuli Metsä Fibre Oy.

Vuoden 1961 tilastot Rauman suurimmista teollisista työantajista. Selvästi suurin oli Rauma-Repola Oy, joka työllisti kaupungissa 3 800 ihmistä.¹⁷³

¹⁶⁷ Heino 2002, 278.

¹⁶⁸ Heino 2002, 303.

¹⁶⁹ Heino 202, 179.

¹⁷⁰ Heino 2002, 281-284.

¹⁷¹ Heino 2002, 282.

¹⁷² Metsä Fibre Oy:n internetsivut osoitteessa <http://www.metsafibre.fi/Yritys/Tuotantolaitokset/Pages/rauma.aspx>.

¹⁷³ Rauman seutukaava 1963, 80-81.

Rauma-Repolan laajaa tehdasaluetta 1960-luvun alussa. Kuva Rauman Museo

Vaikka Rauman 1900-luvun teollisuuden perusta olivat puunjalostus ja telakat, alkoi kaupungin teollisuuden historia toisilta alueilta. 1800-luvun lopulla Raumalle perustettiin verstaita ja pieniä tehtaita, kuten värjäämöitä, kultaseppien verstaita, kupari- ja messinkivalimo, olutpanimo, viinantislaamo ja jalkinetehdas.¹⁷⁴ Useimmat 1900-luvun alussa perustetut teollisuuslaitokset olivat edelleen pieniä ja niiden toiminta kesti vain lyhyen aikaa.¹⁷⁵

Varhaisin teollisuus syntyi keskelle asuinkortteleita. Ensimmäiset tehdasrakennukset syntyivät vanhaan kaupunkiin, joen läheisyyteen. Myöhemmin alettiin rakentaa tehtaita ruutukaava-alueille rautateiden lähetyville.¹⁷⁶ Suurimmaksi varhaisista teollisuuslaitoksista muodostui nahkatehdas, jonka palkkalistoilla oli kymmeniä ihmisiä.¹⁷⁷ Merkittävä toimi oli myös lasitehtaan perustaminen Korkeakariin vuonna 1909.¹⁷⁸

Rauman nahkatehdas sijoittui kaupunkikuvallisesti merkittävälle paikalle Vanhan Rauman ja Kanaalin pohjoispuolelle. Tehdas ajautui 1900-luvun alussa konkurssiin, mutta sen toimintaa jatkoi vuodesta 1912 lähtien Nahkatehdas Oy Pakkala & Nikander. Jo kaksi vuotta myöhemmin tehtaan nimeksi vaihtui omistusjärjestelyjen kautta Rauman Nahkatehdas Oy:ksi. Yrityksen toiminta lakkausi vuonna 1969.¹⁷⁹ Asemakaava-arkkitehti Reino Joukamo pyrki pelastamaan rakennuskokonaisuuden, mutta ilman tuloksia.¹⁸⁰ Nahkatehtaan tilalle toteutettiin 1970-luvun aikana raumalaisittain massiivinen kerrostaloalue. Toinen nahkaa käsittelevä tehdas perustettiin kaupunkiin vuonna 1936

¹⁷⁴ Heino 2002, 59.

¹⁷⁵ Heino 2002, 64 ja 143.

¹⁷⁶ Rauman keskustan osayleiskaava 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavoitus.

¹⁷⁷ Heino 2002, 59.

¹⁷⁸ Heino 2002, 64 ja 143.

¹⁷⁹ Heino 2002, 294-295.

¹⁸⁰ Reino Joukamon kommentti. Irma Tyllilän ja Reino Joukamon haastattelu 14.8.2014.

ja sen omistajana oli Vuodanjaloista Oy.¹⁸¹ Nahkatehtaan tavoin villakehräämö ja oluttehdas perustettiin Kanaalin varrelle, sillä vesi oli niiden toiminnan edellytys.¹⁸²

Nahkatehdas sijaitsi keskellä kaupunkirakennetta. Kuva on otettu joko 1930- tai 1940-luvulta. Kuva Rauman museo

Osa Rauman Nahkatehtaan tuotteista meni paikallisen Satakunnan Kenkätehtaan tarpeisiin.¹⁸³ Kenkätehdasyhtiö perustettiin vuonna 1900, mutta sen nimi vahvistui vuonna 1910 Rauman Kenkäteollisuus Oy:ksi ja vuotta myöhemmin Satakunnan Kenkätehdas Oy:ksi. Sen tehdasrakennus valmistui vuonna 1910 ja on edelleen olemassa osoitteessa Tehtaankatu 16.¹⁸⁴ Vuonna 1922 kaupungissa aloitti myös toinen kenkätehdas, Rauman Jalkine tehdas V. Valo Oy. Kolmas jalkineyrittäjä saapui Helsingistä 1940-luvulla, Ernamo Oy.¹⁸⁵

Entisen kenkätehtaan naapurissa Tehtaankadun itäpuolella on kaksi entistä kauppahuoneiden puista varastorakennusta.¹⁸⁶ Yhdessä entisen kenkätehtaan kanssa ne muodostavat kokonaisuuden, joka antaa tänä päivänä käsitystä raumalaisesta 1900-luvun alun teollisuushistoriasta. Varastorakennusten ja kenkätehtaan läheisyydessä Valtakadulla sijaitsee entinen osuuskunnan leipomo, joka valmistui vuonna 1914. Kiviiseen rakennukseen tuli leipomon lisäksi myös myymälä ja asuntoja.¹⁸⁷

Entinen kenkätehdas sijaitsee lähellä liikekustaa Tehtaankadulla. Kuva Pekka Piiparinen (2014)

¹⁸¹ Heino 2002, 295.

¹⁸² Köykkä 2000, 54.

¹⁸³ Heino 2002, 295.

¹⁸⁴ Uusi-Seppä 2012, 317.

¹⁸⁵ Heino 2002, 295-296.

¹⁸⁶ Uusi-Seppä 2012, 317.

¹⁸⁷ Köykkä 2000, 55.

Teollisuutta syntyi myös satama-alueiden ja kantakaupungin ulkopuolelle. Sytytin Oy rakensi Rauman Kaivospuiston alueelle ammustehtaan vuonna 1937. Yhtiön sotilastarvikkeita valmistavan osan nimi oli Ammus Oy. Sytytin Oy alkoi valmistamaan sotatarvikkeiden lisäksi partakoneenteriä, venttiilejä ja hanoja. Jälkimmäisestä tuli lopulta yhtiön tärkein tuote. Toisen maailmansodan päättymisen lopetti tehtaan ammustuotannon ja muuttui tilauskonepajaksi. Tuolloin tehtaalla alettiin tuottaa Neuvostoliiton sotakorvausohjelmaan kuuluvia junanvaunuja.¹⁸⁸

Vuonna 1959 rinnakkain toimineet Ammus Oy ja Sytytin Oy sulautettiin yhteen ja sen nimeksi tuli Ammus-Sytytin Oy. Vuonna 1971 yhtiön nimeksi vaihdettiin Lönnström Oy. Kaksi vuotta myöhemmin yhtiön osti Huhtamäki Oy. Rauman tehdas jatkoi hanojen ja muiden vastaavatyypisten tuotteiden valmistamista. Voimakkaan rakentamisen suomalaisessa yhteiskunnassa kyseisille tuotteille oli kysyntää. Kuitenkin 1980-luvulla Huhtamäki pyrki pääsemään eroon Rauman tehtaistaan ja yhtiön hanatuotanto myytiin Oras Oy:lle.¹⁸⁹

Muiden teollisuudenalojen ohella myös elintarviketeollisuus otti Raumalla ensiaskeleitaan 1800-luvun lopulla. Tuolloin kaupungissa oli usein pieniä makkaratehtaita. Elintarviketeollisuus alkoi viritä vasta 1900-luvun puolella. Rauman Osuusmeijeri perustettiin vuonna 1904. Nummen asuin- ja pienteollisuusalueelle valmistui meijeri, jonka toiminta loppui vuonna 1988.¹⁹⁰ Rauman rakennettuun ympäristöön on jäänyt myös tynnyritehdas. Rakennuksessa on valmistettu kimpiastioita perinteisin menetelmin ja laittein 1950-luvulta lähtien.¹⁹¹

5. YHTEENVETO

Perinteisesti Rauman kaupungin rakennetun ympäristön tutkiminen ja esittely on keskittynyt vahvasti Vanhaan Raumaan. Alueelta on tehty huomattavat määrät selvityksiä ja julkaisuja. Sen sijaan muu osa Raumaa on jäänyt – ymmärrettävästikin – vanhan kaupunginosan varjoon.

Rauman keskustaajaman rakennetun ympäristön historia on monipuolinen sekä arkkitehtonisesti että toiminnallisesti. Se sisältää laajasti asuin-, teollisuuden-, liike-elämän ja julkisen sektorin rakentamista. Raumalaisen rakennetun ympäristön ajallinen perspektiivi on suomalaisittain poikkeuksellisen laaja. Keskustaajaman alueelta löytyy rakennuksia 1500-luvun alusta 2000-luvulle. Raumalta voidaan löytää katkeamattomana aikajanana kaikki suomalaisen rakennustaiteen historian päätyyliuuntaukset 1700-luvulta 2000-luvulle.

Eräs Rauman keskustaajaman erityispiirre on ehjät asuinalueet ja niiden ajallinen laajuus. Mikäli Vanha Rauma jätetään pois käsittelystä, löytyy Raumalta yhtenäisesti rakennettuja asuinalueita 1800- ja 1900-lukujen taitteesta lähtien. Asuinalueiden yhtenäisyyttä ovat edesauttaneet aktiivinen ja hereillä ollut kaupunkisuunnittelu ja kaupungin verkkainen kasvu. Jälkimmäinen ilmiö lienee aiheuttanut sen, että kaupungin historiallisille alueille ei ole kohdistunut vastaavia rakentamisen paineita kuin monille muille suomalaisille kasvavien kaupunkien alueille.

¹⁸⁸ Heino 2002, 291.

¹⁸⁹ Heino 2002, 293-204.

¹⁹⁰ Heino 2002, 297.

¹⁹¹ Rauman keskustan osayleiskaava 2003, Rakennushistoriallinen kohdeluettelo. Rauman kaupungin kaavoitus.

6. LÄHTEET (osa 1 ja 2)

Kirjallisuus:

Alho, Keijo: Rauma-Repola Oy:n Rauman tehtaot 1912-1962. Rauma 1962.

Heino, Ulla: Rauma – Idylliä ja tehokkuutta 1875-2000. Pori 2002.

Helkelä, Elina ja Niemi, Tapio: Syvärauma sydämessäni. Santa-Seri Oy 2014.

Kärki, Pekka: Rauma : Vanhankaupungin inventointi sekä taiteellinen ja historiallinen arviointi. 1971.

Köykkä, Sirkka (toim.): Rakennusperintö ja paikallisuus. Ajallinen kerrostuma suunnittelun lähtökohtana Raumalla. Vammala 2000.

Niemi, Tapio ja Lynne, Antero: Rauman merkkirakennukset. Saarijärvi 2012.

Tommila, Päiviö (toim.): Suomen kaupunkilaitoksen historia 2. 1870-luvulta autonomian ajan loppuun. Vantaa 1983.

Rauman seutukaava. Helsinki 1963.

Uusi-Seppä, Niina: Satakunnan kulttuuriympäristöt: eilen, tänään, huomenna. Eura 2012.

Painamattomat lähteet:

Asunto-ohjelmaan liittyvä saneeraussuunnitelman tavoiteosa. Rauma 1979.

Korjaus-, muutos- ja rakentamistapaohjeita vanhoille asuntoalueille. Rauman kaupungin rakennusviraston kaavoitusosasto 1983.

Kulttuurihistorialliset kohteet Satakunnassa. Helsinki 1979.

Maijala, Mikael: Rauman asemakaavallinen kehitys. TKK:n arkkitehtiosaston asemakaavaopin ohjelmatyö 1964.

Merirauman kehittämissuunnitelma 1997.

Putkonen, Lauri: UPM-Kymmene. Rakennusperintö 2006. Tmi Lauri Putkonen 2007.

Räihä, Ulla: Vanhan Rauman asemakaavan muutoksen tavoitteet. 2009.

Salmi, Erkki: Kanalinalueiden kehittämissuunnitelma 20.3.1982.

Sataman 0+ laajennusvaihtoehdon selvitys. Loppuraportti. EP-Logistics Oy. 1997.

Arkistolähteet:

Kansallisarkisto

- G. Idströmin asemakaava 1896
- G. Idströmin asemakaava, hyväksytty 1903
- Henrik Wahlroosin asemakaava 1876
- Rauman kaupungin kaavoituksen arkisto. Rauman IV kaupunginosan asemakaava ja sen vahvistus sisäasianministeriössä 27.12.1945

Rauman kaupungin kaavoituksen arkisto

- VI kaupunginosan (Paroalhon) asemakaava 1946
- kartat, joissa määritelty rakennusten ikäjakaumat vuosikymmenittäin
- Rauma, yhtenäisen asuinalueet
- Rauman yleiskaava 1969
- Paroalhon useiden alueiden ja kortteleiden asemakaavan muutos 28.5.1960
- Keskustan asemakaavan muutos 1989
- Rauman keskustan osayleiskaava 2003
- Kaunummen, Vesiniittu I:n ja osa Iso-Kinnon asemakaava 18.8.1983 (vahvistettu 6.2.1984). 9. ja 15. kaupunginosa, korttelit 961, 962 ja 1501-1511
- Polarin alueen asemakaavan muutos 21.1.1971
- Rauma-Repola Oy:n kerrostaloalueen asemakaavan muutos 25.1.1967
- Sampaanalan kaupunginosa kerrostaloalueen asemakaava 25.3.1969
- XI Äyhön kaupunginosa, asemakaava 7.6.1969
- Kasvitarhamäen asemakaava ja asemakaavan muutos 29.8.1972
- Vanhan Rauman asemakaavan muutosehdotus ja rakentamista ohjaava kokonaissuunnitelma. 1980.
- Kortteleiden no. 103, 104 ja 105 sekä tk 603 asemakaava. Vahvistettu 10.8.1953.

Rauman kaupungin rakennusvalvonnan arkisto

Rakennuslupapiirustuksia

Rauman kaupungin keskusarkisto

kaupungin karttoja eri aikakausilta

Keskustan asemakaavakilpailun aineisto, palkitut ja lunastetut ehdotukset. 1964.

Satakunnan museo

Satakunnan museon lausunto 18.9.2007 Pidesluodon asemakaavan muutosluonnoksesta

Rauman Museo

Kaikki selvityksessä olevat historialliset valokuvat

Haastattelut

Irma Tyllilä ja Reino Joukamo. Yhteishastattelu 14.8.2014. Tyllilä toimi Rauman kaupungin kaavoituksessa vuosina 1975-2005 ja Joukamo 1964-1986. Tyllilä aloitti uransa Raumalla toimistoarkkitehtinä vuonna 1975 ja vuonna 1986 hän siirtyi asemakaava-arkkitehdiksi. Vuosina 1999-2005 hän oli osa-aikainen apulaisasemakaava-arkkitehti. Joukamo oli koko työuransa Rauman kaupungin asemakaava-arkkitehti.

Suulliset tiedot

Jaakko Koskinen 11.6.2014 (Asunto Oy Vasaraisentullin puheenjohtaja)

Jari Taube 14.8.2014 (UPM-Kymmene Oyj:n Rauman tehtaiden Engineer, Property Maintenance)

Esa Vuori 24.6.2014 (Rauman sataman liikenne- ja turvallisuuspäällikkö)

Sähköpostit

Amanuenssi Hanna-Leena Salminen (Rauman Museo) Pekka Piipariselle 25.8.2014

Tietokannat

Satakunnan museon rakennusinventointi tietokanta Pakki

Internet

Metsä Fibre Oy:n Internet -sivut osoitteessa

<http://www.metsafibre.fi/Yritys/Tuotantolaitokset/Pages/rauma.aspx>. Luettu 2.6.2014.

Rauman merimuseon internetsivut osoitteessa <http://www.rmm.fi/suomi/laehde-museoon/museo/historiaa>. Luettu 6.6.2014.

Rauman kaupungin internetsivut, Tilastoja. Osoitteessa

<http://www.rauma.fi/info/tilastoja/default.htm>. Luettu 30.7.2014.

Rauman kaupungin internetsivut, Tilastoja, Kokonaisväkiluku ja väestön muutokset 1980-2012. Osoitteessa

http://www.rauma.fi/info/tilastoja/Nettitilastot/V%C3%A4est%C3%B6/vakiluku_vaeston_muutokset_1980_2012.pdf. Luettu 30.7.2014.

Rauman kaupungin internetsivut, Tilastoja, Rauman vertailukaupungit. Osoitteessa

<http://www.rauma.fi/info/tilastoja/Rauman%20vertailukaupungit%2031.1.2013.pdf>. Luettu 30.7.2014.

Rauman kaupungin internetsivut, Tilastoja, Suurimmat työnantajat henkilöstömäärän mukaan 2013. Osoitteessa http://www.rauma.fi/info/tilastoja/suurimmat_tyonantajat_rauma_2013.pdf. Luettu 30.7.2014.

Länsi-Suomen internetlehti 10.5.2014 osoitteessa <http://ls24.fi/jutut/aikalisa/kulttuuri/juttu-syvarauma-sai-oman-kirjansa>. Luettu 6.6.2014.

Etuovi.com. Raumalaisten asuntojen myynti-ilmoituksia. Osoitteessa

<http://www.etuovi.com/myytavat-asunnot/tulokset?haku=M12693437>. Luettu 19.8.2014.

Tietoa Kiikartornista Rauman museon sivuilla osoitteessa osoitteessa

<http://www.rauma.fi/museo/Kiikartorni.htm>. Luettu 1.9.2014.